

Невольницькі длачі

Зіновій Красівський

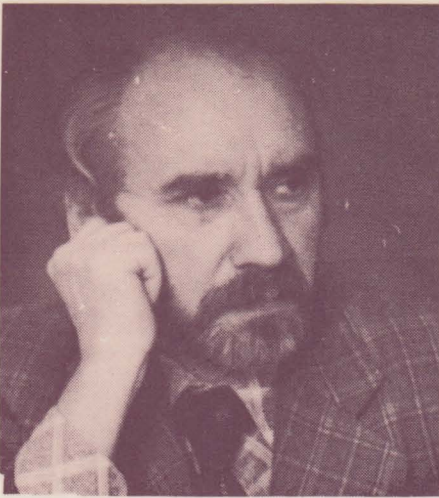
Р. Змубко

Зиновію Коасівецькому

Неболющюцькі

Длачі

Зіновій КРАСІВСЬКИЙ

Народився 12 листопада 1929 року в с. Витвиці, Долинського р-ну на Івано-Франківщині. Початкову школу розпочав за польської окупації, а закінчив за першої більшовицької. За німецької окупації закінчив шосту класу гімназії, а за другої більшовицької, в 1946 році, закінчив десяту класу й одержав атестат зрілості. У воєнні роки і зараз після неї наука проходила в атмосфері великого національного піднесення українського народу, що мало вирішальний вплив на формування його світогляду.

Після закінчення середньої школи аж до арешту в 1949 році перебуває на нелегальному положенні у Львові. Засуджений на 5 років тюрми і позиттєве заслання. Амнестований у 1953 році і засланий етапом на шахти в Караганду, де в 1957 році стає інвалідом.

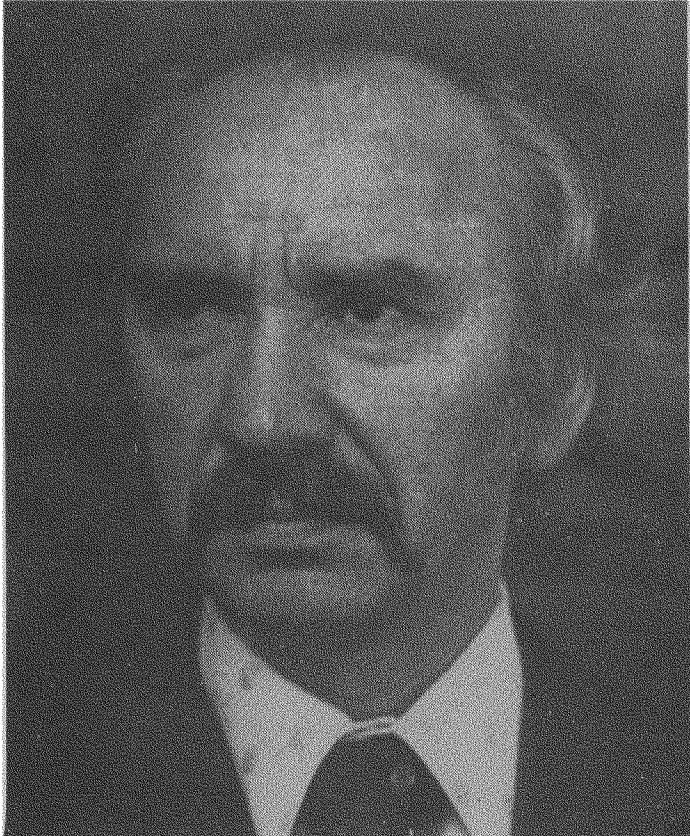
Від 1957 до 1962 року, з великими труднощами й перебоями, студіює філологію на Львівському університеті, а теж співпрацює в бібліографічному відділі Львівської наукової бібліотеки

В 1964 році стає членом підпільного Українського Національного Фронту (УНФ) і є співавтором його програмних документів «Тактика УНФ» та журналу «Воля і Батьківщина». В той час написав історичний роман «Байда» і збірку віршів «Месник».

Зіновій Красівський
НЕВОЛЬНИЦЬКІ ПЛАЧІ

Zinovy Krasivsky
LAMENTS FROM CAPTIVITY
KLAGELEID AUS DER GEFANGENSCHAFT
LAMENTATIONS D'ESCLAVE

Зіновій Красівський

Зіновій Красівський

НЕВОЛЬНИЦЬКІ ПЛАЧІ

*Борцям за волю
України присвячую*

diasporiana.org.ua

Видавництво «ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО»
1984

Обкладинка роботи мистця Ростислава Глужка

D|1984|4211|1

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Даємо до рук українського читача чергову збірку українських поезій, цим разом створених у важких невольничих умовах московського Гулагу. «Невольницькі плачі» Зіновія Красівського — це не лише крик душі нівеченої безневинної людської істоти, це відбитка жорстокої доби панування большевицької рабської системи, що її жертвою став також український нарід. Вони, ці поезії, є теж прикладом незламності людського духу, бо не зважаючи на довгорічне ув'язнення, включно з перебуванням у камеристських психушках, поет зумів задержати духовну рівновагу, свою людську й національну гідність.

У своїх поезіях Красівський не обмежується лише до опису в'язничного чи концтабірного життя запроторених туди одиниць, але зі становища в'язня оспівує незavidну долю України й українського народу, в минулому й сьогодні. Присвячуючи свої невольницькі роздуми своєму народові, поет мужньо й відкрито звеличує історичні й сучасні визначні українські постаті, картає слабодухів і відступників, засуджує ворогів, що запровадили цю невольничу систему, і закликає своїх сучасників до праці й боротьби за кращу долю свого народу.

Про свій життєвий шлях Зіновій Красівський пише наприкінці цієї збірки в розділі «До читача». Це дійсно тернистий шлях українського патріота, який від дитячих літ бореться, карається, але не кається. В доповненні до поданого автором життєпису треба додати, що він був знову арештований 12 березня 1980 року і без суду засланий на Сибір для відбуття реєтри засуду ще з 1967 року на 5 років і 8 місяців, де й перебував

до сьогодні. Згодом, восени 1982 року, була змушена виїхати на Сибір і його дружина Олена Антонів, після того як появилась у «Вільній Україні» провокативна стаття п. н. Антонів і Клеопатра, з погрозою її арешту за нібито грошові надужиття.

Не знаємо, яким чудом врятувались від знищення рукописи «Невольницьких плачів», бо ж попали вони до рук в'язничної адміністрації і за це автор був суджений. Та фактом є, що вони збереглися і, переписувані, вони з рук до рук були поширювані в Україні серед любителів поезії. Один примірник згодом продістався у вільний світ. Без відома автора передруковуємо цю збірку поезій, щоб зберегти її для історії як документ доби і як літературне надбання українського народу в час його найбільшого лихоліття.

Святослав Караванський, бувший спів'язень Красівського, у своїй короткій передмові до нашого видання влучно охоплює основний зміст збірки і вводить читача у незвичний світ невольницьких переживань і роздумів сучасних українських політичних в'язнів.

В нашому виданні зберігаємо всі індивідуальні особливості стилю і мови Автора, вводячи лише незначні правописні зміни згідно з академічним правописом 1928 року, якого ми притримуємося, та додаванням нами декілька наголосів для уточнення ритму. Додано нами пояснення маловідомих слів, маючи на думці особливо наших молодших читачів, які не мали змоги в умовах чужини засвоїти всіх нюансів і тонкощів української мови. Також додано іменний покажчик.

Ця збірка поезій появляється завдяки фінансовій допомозі української громади в Дарбі, Велика Британія, яка жертвувала на ту ціль тисячу фунтів, за що складаємо їй щире подяку.

П Е Р Е Д М О В А

Коли читаєш поезію Зіновія Красівського, на думку спадає Шевченків «орел», що розбиває людське серце:

*Розбиває та не вип'є
Живущої крові,
Воно знову оживає
І сміється знову.*

Та й справді. Можна ув'язнити інодумця. Можна позбавити його свободи, щастя, радощів. Але не можна примусити людську думку думати не так, а так. Людська думка і за ґратами, і в тюрмі живе своїм власним життям, яке підконтрольне лише совісті. У парі з нею думка спостерігає, зважує, порівнює, оцінює і робить висновки.

Саме ця прикмета людської думки і відкривається нам у поезії Красівського.

*Чуєте?
                  Стогін лине!
Бачите?
                  Кров тече!
Гинемо!
                  Гинем!
                  Гинем!
Думка вогнем пече.*

Поет оцінює життя так, як підказує йому совість. І совість велить йому казати правду. Яка далека ця правда від сентиментально-патетичного захоплення «синіх та рожевих волошок», котрі солодкою казкою присипляють і своє і людське сумління.

Красівський не живе в полоні солодких казок. От як звертається він до «ліберальних» люполовів, що прагнуть володіти світом:

*По черепах, кістках на н'єдестал
Закуті в злість, брехню і догму
Ви йшли. . .*

Не шукає Красівський і якихось примарних національно-корисних рис у постатях своїх сучасників — платних писак:

*О, дипломовані раби!
Чого вас мати, борзописці,
Не задушила у колісці?
Не знав би нарід наш ганьби.*

Поет знає і фінал, що судився цим інтелектуальним запроданцям:

*Росте, колоситься бур'ян!
Хто що посіяв — буде мати;
І прийдесь вам своє пожати,
Самим попасти в свій капкан.*

Той, хто знає долю М. Скрипника, Ю. Коцюбинського, А. Крушельницького, признає поетові повну рацію.

Поезія Красівського динамічна. Він звертається до читача, питає, докоряє, засуджує, просить і закликає.

*Народе мій, прийми мої плачі!
О, дав би Бог: довершений сльозок
Пугар терпінь розлився би рікою,
І ти, народе, взявся б за мечі!*

Душа поета і плаче, і пророкує, і винує, і закликає.

Хай же цей крик душі, цей плач, ця молитва, це пророцтво, це звинувачення і цей заклик стане до лав Української Поезії Опору!

Ласкаво просимо!

Святослав Караванський

ЕПІГРАФ

Страшно відсидіти вік у тюрмі,
Страшно на нарах тюремних померти,
Та стóкрат страшніше гибіти в ярмі,
Рабом на колінах діждатися смерти.

МОЛИТВА

Народе мій, прийми мої плачі!
О дав би Бог: довершений сльозою
Пугар терпінь розлився би рікою
І ти, народе, взявся б за мечі!
Народе мій, прийми мої плачі!

Народе мій, прийми мої плачі. . .
О як би ти причащений сльозою
Повстав увесь з тираном до двобою,
Загартувавши у сльозах мечі!
Народе мій, прийми мої плачі!

Народе мій, прийми мої плачі. . .
Коби то ти хоч раз увесь заплакав!
Над ворогом би крук закрював
І він сконав би, долю кленучій.
Народе мій, прийми мої плачі!

Народе мій, прийми мої плачі,
Мій крик душі, журбу тяжку, гризоту
І кров мою й останню краплю поту
Й оті мої невільницькі плачі!
Молю тебе, прийми мої плачі!

ТРЕНОС УКРАЇНИ

Присвячую Михайлові Гориню

ВСТУП
(За В. Вітменом)

Хто це бовваніє
і вдень, і вночі мозолить собою очі?
Зсутулені плечі, в журбі голова
схилилася низько на груди.
По зоранім сірім обличчю
течуть мов каміння сльози.
Сльози розпуки, відчаю, жалю
і безнадії тупої як ніч.
З грудей мов із надрів вулкан
рветься на волю стогін.
Зпрацьовані руки і ноги худі
з суглобів витягує втома.
Все тіло у ранах глибоких страшних.
Ніхто не питає, що в неї болить,
за чії гріхи загигає.
О горе!

Неначе з напалму дощ
на неї нещастя спадають.
Іде монотонними кроками час
в залякклих ручищах сокира.
Хто це, дивіться, накинув плащ
стражданню і мукам на плечі?
Фальшивий, з позлітки дешевий плащ.
Хто фарбою очі підводить?
Хто в руки терпінню вкладає букет
із квітів воскових?
Хто гимнами стогін страшний заглушив?
Трясуть дисонанси землею.

Брилами, скелями, горами — ввись
вulkanяться гори і сльози.
О Боже!

* * *

Це я! Чуєте, я — Україна.
О горе мені, горе!
Здiбився дикий монгольський бахмат
і повис наді мною страхіттям,
Божою карою.
В очах, засклених ненавистю,
відблиски пожеж,
з ніздрів — смерч,
з вишкіреної морди — піна, жах.
Ковані копита падають на мене,
тратують тіло, душу, серце.
О горе мені, горе!

Стогнуть передсмертним болем дзвони,
падають долі пощерблені мечі,
тьмяніють на побоїщах шоломи
множаться і ростуть могили.
А над могилами,
над тою збóленою важкою раною,
наче вдова у чорних шатах — сум.
О горе мені, горе!
В'ється гримучою гадюкою аркан,
падає мертвим зашморгом на шию
і веде мою долю, приторочену
до чужого сідла, у далеку неволю.
Від лементу і зойку розпеклось небо як мідь
і гуде тисячами сердець, тисячами нещасть.

Пустіє земля, глупіє ніч.
І тільки прибулудний вітер розгрібає
на згарищах попіл, роздмухує
жар і гріє свої закоцюблі руки.
О зглянься наді мною, Господи!
О горе мені, горе!

Недрузи, сусіди лукаві, вороги люті.
Звідусіль вороги.

Крадуться шляхами підступу і вб'єн
через Карпатські перевали,
з Дикого поля,
з литовських нетрів,
з нахабного Заходу,
з підступного Сходу,
з усіх сторін,
з усіх кінців світу.

О горе мені, горе!

Облягають мене чорними тучами,
хижими звірами.

О горе мені, горе!

Пруться зі списами,
з мечами,
в залізі,
з непомірною жадобою,
з чорною злобою.

Завойовують, терзають, поневолюють.

Танець смерти не вгаває століттями

І сурми пекельні гудуть:

Крови!

Наживи!

Влади!

О горе мені, горе!

А по моїх грудях повзають люті змії —
розбрат, зневіра, зрада.

О зглянься наді мною, Господи!

О горе мені, горе!

Палає земля.

Полум'яні язики вилизують мої рани
і нестерпний біль пашисть
роз'ятреною головою у всьому тілі,
у самому серці.

Клубочиться дим, виїдає очі
і зависає у небі важкими
безрадісними хмарами.

О горе мені, горе!

Стогне народ.

Стогне віками у чужинецькій неволі,

Стогне у підневільній праці,

Стогне від наруги і знущань,

Стогне і клене Господа Бога.

Чорною долею простелився йому неволь-

ницький шлях на рабські торговиці,

капають сльози на кримських базарах,

на турецьких галерах,

у сибірських мерзлотах,

у всіх тюрмах і казематах

цілого світу.

Капають сльози,

тече кров,

божеволіють муки.

О горе мені, горе!

Вмирають мої діти-герої на катівських

палях, не нажившись на світі,

Струпішіють козацькі кості загачені

в болото у граді Петровім,

Сплелися у страхітливу гігантську тінь

мільйони душ замордовані голодом,

А під брамою на тамтому світі юрма —

стоять, не проглотяться з попро-

стрілюваними черепами.

Конають в передсмертних судорогах

застінки, тюрми, табори.

Падали, падали зорі

та й зір не стало.

Рятуй мене, Господи!

О горе мені, горе!

Зринув навіжено на свіжу кров

голодний орел.

Хижі, засклені ненавистю очі.

Гадючий язик,

У кризі серце.

Насурмлені крила повисли над краєм,

заслонили собою сонце,
а чорна захланна тінь із злодійсь-
ким захалявником розтеклася
землею.

О горе мені, горе!
Тріщать комори,
Кричать погвалтовані жінки,
Німують спаплюжені святині,
Колбситься панський лан,
Жевріє рубцями розмальована
мужицька спина.
Розперезалася сваволя, очманівши від
сопуху, крові та поту.
Заходиться нелюдським реготом глум.
О горе мені, горе!

І доки тим мукам стогоном заходитися?
Доки тій кривді моє серце смоктати?
Доки мені кров'ю вмиватися?
Не видержують,
З брязкотом рвуться кайдани,
Зводяться зігнені постаті
І стають велетами.

Блищать проти місяця перековані коси,
На воду свячену клянуться ножі,
Загравами дзеркаляться шаблі:
Вийшло море з берегів, розгулялося.
Червоні хвилі розплескалися по землі
і . . . захлинулися у власній крові.
Де Твоя правда, Господи!
О горе мені, горе!

Доля моя каторжними ланцюгами дорогами
неволі і смерті дзвонить.
Осоружною мачухою для неї рідна земля.

Нема для неї притулку в рідному запічку.
Нема для неї сонця під рідним небом.

Нема!

Ніде нічого для неї нема!

Помилуй нас, Господи!

О горе мені, горе!

Крапля за краплею всмоктується в мою кров
настояна на дурмані змійна отрута.

Неслухняними і чужими стають мої музи.

Чужою каламуттю просякають думки,

Стоголосять гучномовці,

Хтось сміється,

Хтось виліз мені на голову

і кованими закаблуками гопака
витинає,

Хтось піднімає мою руку

і кричить: «Я — за!»

І «Я» вже не «Я»!

О пробі!

Змія!

Пóлоз!

Лаокобн!

Рятуй мене, Господи!

О горе мені, горе!

Стою на роздоріжжі світів

обкрадена, зруйнована, знівечена

Мов злочинець прибитий до ганебного
стовпа. На наругу і позорище.

А за що?

За чий гріхи?

Люди добрі!

Народи!

Прозріте і погляньте

на мою долю,

на мою неволю,

на рани,

на кайдани,

на ріки пролитої крові!
Та невже ваші серця не здригнуться!
Та від тих мук здригнувся б
і камінь і закричав би
на весь світ!

МОЯ ТРІЯДА

1. ДВОБИЙ

Я став на прю з чудовиськом сторуки,
З мого чола стікав червоний піт
І хіжіли від поту того круки,
І мерк в тривозі млосний світ.

Дракон звалив моє велике сонце,
Мого життя все вистраждану суть,
Собі під брудні ноги монстра,
Немов застиглу буру каламуть.

Зубами клачав з люті вовкулака
І хоч не було страху ані сліз,
Та хтось тоді таки наплакав
В моїй душі засмучений ескіз.

Горіла ніч, а на мої скрижалі
Лягла навскіс меча сувора тінь.
І десь у небі тіпалися жалі
І багрянїла чорна голубїнь.

2. ПОРАЗКА

Не було крові, блискавок, ні грому,
А тільки хлипав десь глибоко плач.
Рабою на колінах мліла втома
І гнула шию під чужий кумач.

Не було крові. Тільки сіра пляма
Лягла рядном на виснажені дні
І хтось тягнув, штовхав мене до ями
І руки хтось викручував мені.

Густішав смерк у слідчій кабінеті:
Уже мені не вирватись із рук!
І гру́бшали, міцнішали тенета,
Якими обмотав мене павук.

3. В'ЯЗНИЦЯ

Далеко, край світу, в чужій стороні,
В похмурій темниці життя коротаю —
Неначе на страту йдуть знéхочу дні,
Ночам божевільним — ні страти, ні краю.

Склепіння нависло, я плазом лежу,
Надії спроквола лягли під багнетом,
Рокований волю свою стережу,
Що в муках конає на ґратах.

Повзе безнадія у чорні дні
В тюремні кайдани закута.
Немов обірвалися струни в мені,
Ридають розбитим акордом нути.

МІЙ ЧОВЕН

Мій човен у гавань далеку заплив,
Де мóрок і вічний штиль,
Де мрії палкої найменший порів
Ворушить на серці біль.

Мій човен стоїть без стерна, без вітрил,
Немає на ньому весла,
А там десь далеко горить небосхил
Напроти мого села.

Мій човен пробито, мій човен тече.
До заходу хилиться день.
Від долі своєї ніде не втече
Моя неприкаяна тїнь.

Дивлюся, по небі до мене пливе
Волами запряжений віз
І хмара на собі волосся рве
У зливі прощальних сліз.

У скрусі знімаю тюремний кашкé
І гасне на серці жарінь.
Поволі зливається мій силует
З темрявою ночі.

Амїнь.

КАРАГАЧ

*Батькові, що згинув на засланні
в Казахстанських степах.*

Голодний дикий степ, самотній карагач
І я один в пустелі на безлюдді
Приніс в чужий пісок душі моєї плач,
Аби мене не пік у грудях.

Заслання, край чужий і спопелена вщент
Надія повернутись знов до тебе.
В знемозі впав, лежить далекий горизонт,
Що біг з пустелі до крайнеба.

Без радості живу. Входжу все глибше в тлін
Буття мого, гіркою існування.
Туга моя ячить, гуде в розбитий дзвін
І повниться земля зідханням.

Від горя, сліз і зла темніе небозвід,
Немов мою до краплі випив втому.
А на моім карку ганебний воловід —
О Господи! Хіба я ессе homo?

Стоїть в степу один самотній карагач
Й кудись благально простягає віття.
Душе моя, ридай! В неволі плач!
Плач над моїм, над нашим лихоліттям.

КАРГОПОЛЬЛАГ

Згадую наче з тамтого світу
Передзвін вишок, гавкіт собак,
Злочином тайним увесь сповитий,
Богом проклятий Каргопольлаг.

Як нині бачу низькі бараки,
В два яруси нари і тьму блощиць,
Бачу як душиться в сопусі мряки
Людина нещасна повержена ниць.

Бачу в помийниці людські тіні,
На лісоповалі кров на пеньках,
Бачу як гинуть раби на колінах,
Впустивши у душі тваринний страх.

Спогад кошмарний, кров леденіє,
Ятріє у серці надломлений штик,
Незгоєна рана болить і жевріє
І рветься на волю поранений крик.

Годі! Доволі!
Прокляті тирани!
Гряде на вас кара!
Розплата!
Суд!

Чуєте, з брязкотом рвуться кайдани,
Встає за свободу пригноблений люд.

ЖУРАВЛІ

Ви мене, журавлі не маніть,
Не для мене замріяна даль.
Вже мою піднебесну блакить
Затуманила чорна вуаль.

Ви свої переможні ключі
Віднесіть на чужий небосхил,
Мое місце зімкніть у ключі,
Бо я нині в неволі без крил.

І летять, і курличуть мені,
І ворують на серці жаль.
На мої казематні пісні
Розлилась журавліна печаль.

ДОМОВИНА

Домовина моя кам'яна, бетонна —
Хто збагне катастрофи глибинь?
На свідомість знесилену, вбогу, сонну
Кажан розпростер зловісну тінь.

Я пручаюсь, та виснуть брили холодні —
Це звалився на плечі тягар віків!
Захлинаюсь! Кричу!
Та не чути з безодні
І в серці купаються леза мечів.

Я застряг по коліна у людське горе. . .
Пробі! Впала позлітка з віч!
Спопеліли дощенту кремлівські зорі,
Корчиться в спазмах темрява-ніч.

Не надія, не віра —
мене тут горне
До студеного лона моя тюрма.
На мою арештантську долю чорну
Лягає і душить тюремна стіна.

МАРЕВО

У мареві у напівсні
Я вгледів човен і вітрила,
Неначе розпростерті крила
На зшерхлій від часу стіні.

Мені хтось подавав весло,
З човна до мене шось гукали,
А парус вітром напинало
І човен в синю даль несло.

Схопився я, немов побіг,
Та вмить кайдани задзвеніли,
Вогнем вп'яліся в моє тіло
І мброк знов на очі ліг.

На дворі випав чорний сніг.
Блукають полем білі тіні
І десь ятріють смуги сині
Моїх несходжених доріг.
На дворі випав чорний сніг.

ЗА БАР'ЄРОМ

За бар'єром пустоти
Лягла сувора тінь
На цвинтарі та на хрести
Злощасних поколінь.

Немає міри мукам там,
Та все залиже час
І не поклониться кісткам
Замучених прогрес.

За бар'єром пустоти
Прогрес? Стрибок? Розма́х?
Ні, там не було пустоти,
Там божево́лів жах.

МІЙ БІЛЬ

*Мамі, що й досі
гибіє на засланні*

Мене вже більше серце не болить,
А тільки висне в грудях наче камінь.
Здається зараз біль той закричить
Як перед смертю: ма-мо!

Мене душа вже більше не болить,
А тільки очі як відкриті рани
Горять, горять, здається ще лиш мить
І біль душі сльозою з крові кане.

Мене нічого більше не болить. . .
Я п'ю з життя гіркий нектáр відчаю
І на всевітнім ярмарку століть
Я кров свою за півціни спускаю.

Мене уже. . .
О Господи, прости!
Вітчизно на хресті!
Замучена!
Розп'ята!
З усіх терпінь, з усіх могил хрести
Ідуть мій біль на собі розпинати.

МОЯ КНЯГИНЕ ЯРОСЛАВНО!

Чорний ворон майнув проти сонця крилом
(Це мене до в'язниці узяли).
Ну, а ти мов прийшла із порожнім відром
За слізьми до моєї Каяли.

Збожеволіла ніч від нелюдських терпінь
(Ти хотіла розстатися з світом)
Та як рана на сонці припарилась тінь
І за серце трималися діти.

Ой попався, попав до неволі козак —
Залишилися шкіра та кості.
За дверима стоїть переможець-кончак,
Костомаха запрошує в гості.

Та у серці горить непогаслий вогонь
(Гей, Овруле, де борзії коні?!)
І палає чоло від гарячих долонь,
Сивиною покрилися скроні.

Утікають думки на тернисті стежки,
Кровоточать поранені ноги,
Ти зі мною ідеш крізь жорстокі віки
Моя, славна, кохана небого!

Ти стоїш як колись на фортечній стіні
У зажурі, моя Ярославно!
Потяглися мов хмари засмучені дні
Із Путивля додому, в Журавно.

Гомонить на вітрах перекличка століть,
Впав туман на заплакані очі
І ридає в піснях від страшних лихоліть
Українська недоля жіноча.

ЛІТА

*Катерині Зарицькій, Галині Дидик,
Одарці Гусяк, героїням, великомученицям,
що сидять в камері по-сусідству зі мною,
присвячую*

Напнутою тятивою в мені
Видзвонюється настрої в дисонанси,
Щоб на вороно-чорному коні
Заїхати у мої сірі станси.

Вмирають закатовані літа
І як живі, роздерті в рану струпи,
Яз замордована моя мета
Лежать на серці їх студені трупи.

Нема куди подітись від туги,
Яка з розпуки кровенить обличчя,
Що дзвонить у тюремні ланцюги
І ті літа назад вернутись кличе.

А їм — ні монументів, ні могил. . .
Ані хреста, хоча би із осики!
Нема в моїх надіях стільки сил,
Аби на себе не накласти рúки.

Вберу на себе чорний плащ
Й піду скорботний в даль багряну
Через страждання, муки, плач,
Через відкрити в серці рану.

БЛАГОСЛОВЕННА

Благословенна будь в женах
Як тая Мати Божа!
Зумій лишень в своїх синах
Збудити Бога тоже.

Щоби вони також як Він
Далі розп'яти руки
За правду, волю, отчий дім,
Нащадків та онуків.

Благословен хай буде плід
Твого, жіно, лона;
Навчи любити їх свій рід,
Як Мати Божа сина.

І да святяться у віках
Їх імена в народі!
Благословенна будь в женах
І чрева твого плоді.

ЛИСТ

У листі твому, кохана, слова
Оголені наче до крові.
Я бачу як пухне твоя голова
Від болю у кожному слові.

У ньому образа, зажура і плач,
Розсіпані кровію сльози. . .
І стогне, і виє, і б'ється пугач
На моїм тюремнім порозі.

Вилизую серцем солодкий полин,
Висмоктую з нього всю м'яку.
До столу мого міцніше із вин
Подала сьогодні розлука.

Та хміль, як на диво, мене не бере,
Усе наоколо німіє. . .
І лізуть неначе в гніздище старе
У душу холодні змії.

ДРУЖИНО ЛЮБА

Дружино люба, доле сумна,
Моя ти зажуро, сердечний мій болю!
Як рано скінчилася наша весна,
І квіти зів'яли на нашому полі.

Я у неволі, а ти у ярмі,
Обох нас додзьобують люті шуліки.
Нашіптує м'брок тюремний мені:
Навіки! Навіки! Навіки!

Уже на могилах посивів мох,
Уже почорніла зелена рута.
На чиїх могилах той ряст пожух?
Від крові чиєї набрескли пута?

І в'яне в скорботі моя голова:
Я знаю — це наші: і кров, і могили!
Я чую як виснуть в повітрі слова;
«Прощайте! Ми все на вівтар положили».

Кохана! У грудях холоне лід
І страх закрадається в душу —
Невже все пропало і цей заповіт
Нащадкам своїм не залишу?

МІЙ ХЛОПЧЕ

- Мій хлопчику любий, чи скажеш мені
Чого твої очі такі невеселі?
- Мій батько в неволі. Мій батько в тюрмі,
А мати не можуть піднятись з постелі.
- Мій хлопчику любий, скажи, не скривай,
За що твого батька тримають в неволі?
- За те, що мій батько любив свій край,
Бажав для народу нещасного долі.
- Мій хлопчику любий, а доки, скажи,
Йому у неволі московській гибіти?
Як лист у негоду хлопчина дροжить,
Від сліз запалали у хлопця ланіти.
- Не плач. Твоя доля і сонце твоє
Дійдуть ще, дитино, до свого зеніту.
А в хлопця крізь слъози завзяття б'є
А очі почали вогнями горіти.
- Нема в мене долі!
І сонця нема!
Є батько!
Є ворог!
І є тюрма!

ПОМАНІ

Помані мене білим крилом
Серед темної ночі,
Я схилюсь зажуреним чолом
На долоні робочі.

Заховавшись від друзів, тайком,
Буду сльози ковтати,
Ти ж мани мене білим крилом
У зелені Карпати.

Хай з розбитого серця знова
Йдуть блукати між люди
Повні болю й скорботи слова
Тяжко ранячи груди.

Задзвонію я в свої ланцюги,
Піде лемент по світі,
А лукаві мої вороги
Будуть з жаху тремтіти.

Будуть куцим подертим рядном
Бруд століття вкривати.
Ти ж мани мене білим крилом
У зелені Карпати.

НА НОВИЙ РІК ДРУЖИНІ

І ще один скорботний рік
Ступив на твій поріг.
Впаде сльоза з твоїх повік
На білий сніг.

І знову він тобі приніс
В дарунок чорну шаль
І напічнявілу від сліз
Стару печаль.

Замерзлий явір під вікном
Свою колише тінь,
А ти сидиш і п'єш вино
Гірких терпінь.

А ти сидиш одна сумна
І в грудях плаче біль,
Бо келих той немає дна —
В нім горе-хміль.

Вода розмила береги:
Я плачу, ти кричиш,
А поміж нами даль, сніги —
Реве Іртиш.

А поміж нами дріт, тюрма
І марево хотінь.
Життя нема. . . Життя нема. . .
Лиш квола тінь.

МОЖЛИВО

Усе, як день оцей, мене —
Нестерпний біль, пекучі сльози,
Можливо, згубиш ти мене
На життєвій крутій дорозі.

Не буде вже людська злоба
Кинджал до серця приставляти,
Ревізії, шантаж, журба
Загублять слід твоєї хати.

І ти, кохана, відпічнеш;
Дійшовши в щасті апогею
Мене, можливо, спом'янеш
І скажеш: він не був пігмеєм.

ЧОГО?

Чого ти тулишся, смутку,
До серця, до тої рани?
Зрониш сльозину-трутку —
Ще важче на серці стане.

Чого ти вбралась, зажуро,
Як в саван у чорні шати?
Від того, що ти похмура
Мусить душа ридати.

Чого ви збіглися, болі,
До мене як в рідну хату?
Завчасно ще моїй волі
Тризну по собі справляти.

Чого ти впилася, думко,
Горем до божевілля?
Лиши хоч крапельку трунку
Нéдругам на похмілля.

ПРИЛИНЬ, КОХАНА!

Прилинь до мене, руку поклади
На зоране чоло журбою.
У чорний ріг туга моя гуде,
Кохана, за тобою.

Прилинь до мене, маревом прийди
І принеси мені Карпати,
Бо тут в тюрмі цілющої води
Нема кому подати.

Прилинь до мене, сядь і посади,
Я, чуєш, жду тебе роками.
Від тої чорної жури-біди
Напевно тріс би й камінь.

Вмирає воля на моїх руках
Об ґрати поламавши зуби.
У чорний ріг по кам'яних мішках
Недоля наша трубить.

ВИТАЙ, МІЙ СМУТКУ!

Витай, мій смутку, в голубих очах,
В моїм далекому ріднім краю!
Шукай, моя кохана, в снах,
Чого в житті немає.

Я хочу так примаритись тобі
В твоїм зболінім неспокою,
Що босий би по шклі побіг
За мрією прудкою.

Мені б лишень зідхання пелюсток
Зірвати з уст твоїх єдиних!
Та шлях тернистий до зірок
Проліг у небі синім.

Не добіжу. На тих моїх шляхах
На чатах цёрбери-дракони,
В яких зав'язли на зубах
Параграфи законів.

Не долечу. На ґратах жалюзі!
Життя моє лягло на мари,
Щоб у безпробітній нудзі
Геть відійти за хмари.

Витай, мій смутку, в дорогих очах,
В моїм далекому ріднім краю!
Шукай! Шукай, кохана, в снах,
Чого в житті немає.

СТЕФІ, ДРУЖИНІ

Ти ждеш мене. Минають рѳки. . .
Ні, не повернуться літа.
Лиш озвіріла самота
Залишить в грудях шрам глибокий.

Зів'яне листя, жовтим стане,
Пристигне і пожухне цвіт
І після довгих сірих дїт
Усе в могилу чорну кане.

А я хїба свої окуви
Тобі на пам'ять принесу
І як кришталь живу сльозу
І свій живий вінок терновий.

Ти ждеш. . .
«Не жди!» — шепоче розум,
А серце плаче і болить
І завжди кров'ю обкипить
Як лиш згадаю твої сльози.

ТЮРЕМНЕ ПОБАЧЕННЯ

У неї в зінцях зболена образа
Зіткала прозорий собі силует
І в кожній загостреній розумом фразі
Стримів розрахунку холодний стилет.

— Ти сів і про наших дітей не подумав.
А очі кричали: «Ти нас обікрав!»
Ломилися в ґрати збунтовані думи,
А жаль похоронним акордом ридав.

— Я більше не хочу! Я більше не можу!
А очі кричали на мене: «Пусти!»
Витіпував плач її нерви на клоччя
І я прошептав понад силу: «Прости!»

(Немов це не я, а вона у в'язниці.
Її, не себе я у жертву приніс.
Немов це дурниці, що повні криниці
Вітчизна в неволі наплакала сліз.)

— Прощай!
Розійшлися дві долі у полі.
Я сперся душею на гострий багнет
Нового нестерпного дикого болю.
У мене на серці намерз ожелед.

СОКРОВЕННЕ

(Стефі, дружині бувшій)

Віддати все і принести в офіру!
Тобі! Тобі! І жити так віки.
Та потягли дубити мою шкіру
В Московщину, собі на ходаки.

Твоя сльоза на моє серце впала
Й скипілася на тому місці кров.
Літа пройшли, та ти не відридала
Ані життя свого, ані моїх оков.

Вернувся я.

Дивлюсь на людським плоті
Твоя душа ганчіркою висить,
А я бреду по тім твоїм болоті
Й шепчу: мене вже серце не болить.

Під рідним перелазом на колінах
Молюсь:

не дай збагнути їм гріха!
Нахмарило.
Коби не випало каміння.
Тривожно так і вітер не вщуха.

СКОРБОТА

В скорботі горбляться хрести
На цвинтарях терпінь.
Куди і доки їх нести?
Котрому з поколінь
Дійти судилось до мети!
Коли прийде цей час?
В скорботі горбляться хрести
Призначені для нас.

МОНОЛОГ

Який ти прекрасний, чудовий, світе,
Та чом так нестерпно на тобі жити!
Нема коло кого ні душу зігріти,
Ні д'серцеві серце своє притулити.

Ростуть яничари, паношиться зрада
І ходить в пошані, у листю лавровім.
Тупа! Безголова!

Ім те не завада,
Що їхній обрік замішений на крові.

Усе вже давно перепродали всоте,
Лиш в небо стремлять обвуглені долоні
Народу могó, що застиг у скорботі,
Лиш сумом захриплим ридає вороння.

.....
Лиш сумом захриплим ридає вороння.

ЧАЙКА

Чайка з підбитим крилом кигиче,
Чайка на поміч благально кличе,
Рине, темніє світ у очах,
Сили останні сковає страх.

Чорною хмарою в'ються шуліки,
Хочуть знедолити чайку навіки,
Серце в небоги без жάλю клюють,
Кров животворну із серця п'ють.

БАГРЯНІ СУМЕРКИ

(Поєма)

*Присвячую політв'язневі
Володимирові Горбовому.*

Розділ перший

НАЇЗД

Сальви. Прикладами збуджений грюкіт. . .
Вгору підняті спрацьовані руки. . .
Тризну криваву справляє упир. . .
Трубить у вікна побиті пустир. . .

Приспів:

Гей, осідлайте мені Росінанта!
Зброю, дружино, подай!
Чуєте! Жалібний клич Оліфанта
Вже переходить в відчай!

Розділ другий

ВИВІЗ

Стелиться стогін невольницьким шляхом,
Стелиться сум закатований страхом,
Пісню невольницьку стогне ясир,
Виє над ними холодний Сибір.

Приспів:

Гей, осідлайте мерщій Росінанта!
Зброю, дружино, подай!
Чуєте! Жалібний клич Оліфанта
Вже переходить в відчай!

Розділ третій

ЗАСЛАННЯ

Злидні по хатах вирипують двері,
Спати вкладається день без вечері,
Сльози вогненні зриваються з віч
Ніч. . . Ніч. . . Ніч. . .

Приспів:

Швидше сідлайте мені Росінанта!
Зброю, дружино, подай!
Чуєте! Жалібний клич Оліфанта
Вже переходить в відчай.

ЛЮДСТВО

*Великому духом
Левкові Лук'яненкові,
другові задушевному.*

Гортаю я пожовклі сторінки
Діянь людських від Еви і Адама:
Лиш вежі вавилонські, лиш бедлами,
Лиш схрещені під черепом кістки.

Неандерталець з довбнею в руках
Іде. Як тьма. Здригаються століття.
І крові по-коліна. Кров по-лікті.
Невинна кров засохла на зубах.

Роздертий криком безпощадним рот —
Свобода! Правда! Глумляться пожежі
І наче на цирковому манежі
По глобусі звихається народ.

Прикований до скелі Прометей.
День відо дня все більш звірюють люди
І нишпорять партійні словоблуди
В кого б ще серце вирвати з грудей.

Та вперто камінь двигав Сіфіз.
Хоч на вершині височить розп'яття,
Під ним розпалене багаття,
Та понад всім — величний міф.

О скільки тих терпінь, смертей,
Подвійництва, стремлінь високих!
Пережувала всіх і вся жорстокість
Щелéпами бездушних лжеїдей.

Усе змаліло й нанівець зійшло.
Дивлюся з сумом на ковчег пробитий,
На обрій синій саваном накритий
Й тягар смертельний тисне на чоло.

В кого не скапує з язика лжа?
Скажіть, хто нині чесно не торгує?
Хто нині хоче стати одесною?
В кого, скажіть, не наруби душа?

Уже не ходить мудрий Діоген
З ліхтарнею у пошуках людини
І не плакає нині мати сина,
Щоб дав розп'ятись за прийдешній день.

Упав кінець дороги у обрив.
А ми, немов на перепутті смерти,
Немов призначені на страту жертви,
Повсюду мброк кров свою розлив.

Амінь. забракло людям молитов,
Розбита в друзки дошка порятунку.
Хіба осягнеш нині ситим шлунком
Де воля, правда, істина, любов?

КАМО ГРЯДЕШИ?

Чуєте?
                    Стогін лине!
Бачите?
                    Кров тече!
Гинемо!
                    Гинем!
                            Гинем!
Думка вогнем пече.

Чуєте?
                    Грім рокоче!
Бачите?
                    Зарева блиск!
Світиться в теміні ночі
Чорний гігант-обеліск.
Чуєте?
                    Кроки чути!
Бачите?
                    Йде, гряде!

Серце в граніті закуте,
В мозку метál гуде.

Чуєте?
                    Стогін лине!
В мóроці б'ється крик:
Гинемо!
                    Гинем!
                            Гинем!
Стогне двадцятий вік.

ГАМЛЕТ

(за Б. Пастернаком)

І знову, й знову —

бути чи не бути?

Як біль зубів, постійне як мігрень.

Немов стріла на тятіві напнутій

В тривозі жду, що дасть наступний день.

Та дні мої — немов каміння з праці.

А думка твердить: доки? і куди?

У чужині мої літа пропащі

Оплакують свої затоптані сліди.

Так день за днем.

А десь у перспективі

Той самий жах, чи в застінку свинець,

Чи в кращім разі блисне боязливо

В похмурім небі злудний багрянець.

Та щось мені несила свою втому

На плечі взяти, встати і піти.

Нуджусь, варюсь у почутті гіркому

Діткнутий в серце пальцем суєти.

Проклятий світ!

Деруть з народу шкуру

Та все плетуть і обновляють пута,

А я мов клин між «треба» і «не вірю»

Шепочу нишком: бути чи не бути?

ДОН КІХОТ

Ярославіві Лесіву

Як гірко.

Жаль.

Затоптані в пилюзі
Мій ясний меч, мій панцир, мій шолом
І міражі нездійснених ілюзій —
Немов нічого того й не було́.

Моя любов!

Прекрасна Дульцінея!

Полин і мед. . .

Вітрами замелó

Мої стежки протоптані за нею —
А може того всього й не було́?

А Росінант!

Видзвонюють копита,

Крилата слава лине по слідах,
А десь в степу над ворогом розбитим
Високо в небі в'ється чорний птах.

А Санчо Панса!

Подвиги!

Походи!

Я на коні, правиці гордий жест
І розступаються усі народи
І всюди лине: Правда!

Воля!

Честь!

Позаду все. Уже нема ілюзій.
В дурдóмі я. Поволі думка мре,
Мій Росінант як він гибіє в плузі,
А Санчо Панса з мене лаха дре.

Мовляв, невмита дівка Дульцінея,
Мої бої — отари, вітряки. . .
Усе на сміх із примхи Мігуеля,
На глум з його лукавої руки.

І вже лунає регіт по Європі. . .
Не співчуття, не біль, а тільки сміх. . .
Я ж тільки йшов за своїм гороскопом
І не об свій, об ваш спіткнувсь поріг.

Я йшов, а ви тряслися над мошною
Та із задвірків, з-під чужих воріт
В злобі нікчемній гавкали за мною,
Напхавши їдлом душу і живіт.

Я йшов. Ішов без сумнівів і страху
Лишень би з честю й гідністю дійти,
А ви тягли таких як я на плаху
Й смієтесь з нас до сліз, до хрипоті.

Я йшов! Та де вам ницим зрозуміти
Паде безчасу в подвигах герой
Та смерть його нащадків буде гріти
І не погасне духу аналой.

Я знаю — помрете ви на перині!
Та на помінки зійдеться народ
І у піснях полине в небо сине,
Що жив на світі Божім Дон Кіхот.

ПРИТЧА

*Іванові Дзюбі, людині,
що відступила, що впала.*

Месія! Месія! В екстазі гукали
Й кидали коневі під ноги вінки.
Двосічні мечі чоловіки кували,
Молились на нього в надіях жінки.

А він, простягнувши пророчо десницю,
До правди великої кликав народ.
Лунали слова наче викуті з криці:
— Прозріте!

Повстаньте!

До бою! Вперед!

І грім прогримів. Розігралася буря. . .
Провідник народу у німбі святім
Стоїть на вершині і думу похмуру
Таємно плекає у серці своїм.

«Куди я дійшов? Неминуча поразка
Мене доведе до тортурних коліс».
І з ляку «месія» зубами заляскав
І зраду у табір ворожий поніс.

А завтра крізь темряву ночі прозріло
Як тільки ворожий заграв барабан.
І тисячу тисяч сердець заніміло,
І тисячу тисяч відкрилося ран.

ПЕРЕСТОРОГА

*Владарям і сатрапам країни
нашої за день вчорашній
на день-прийдешній дарую.*

По черепах, кістках на п'єдестал,
Закуті в злість, брехню і догму
Ви йшли. Прийшли, та часу шквал
На вас роздер червону тогу.

Розвінчані життям до нагоди,
В ідейнім мотлосі-лахмітті
Людське прокляття вам нести
І в порожні іти по світі.

І буде з жаху горбитись земля
І під ногами вашими тремтіти,
А той народ, що вас прокляв,
Лякати буде вами діти.

І буде йти від вас сморід,
І буде вас самих душили,
І ви з'їсте свій мертвий плід
І з ним підете в землю гнити.

ФІНАЛ

Отак воно в житті —
То дує, то мете,
А там, пропащий світ,
Ударили морози.
І вже з твоїх палких
Полум'яних ідей
Як битий гострий лід
Падуть на душу сльози.
Ще кратер не застив,
Та вже вулкан погас.
Замріяна блакить
Від горя потемніла;
Курличуть журавлі:
Пора! В дорогу час!
Пора. Давно пора.
На нарах стогне тіло.

А поруч на стіні
Тенета сплів павук.
Комашка то бренить,
То б'ється у знемозі:
Хвилинка. Мить. Кінець —
Ні стогону, ні мук,
Лиш кат-павук стоїть,
Радіє перемозі.

Невже. . ?
Холоне піт;
— Пусти! — кричу, — Пусти!
І вже тріщать гromи
І крешуть блискавиці.
Позаду Рубікон,
Попалені мости,

А потім — все життя
На чужині в темниці.
А потім день у день —
То подвиг, то пров'ал.
А потім — ніч у ніч
Тверді залізни нари.
Свідомість в тім'я б'є
Ломакою: фінал,
Звисають за вікном
Мов чорний прапор хмари.

А десь ревуть воли,
Худоба п'є вино.
Гуляють пастирі
Вільготно, сито, п'яно,
Безроги по хлівах
Лежать сповиті сном.
Нажершись, вірний пес
Облизує кайдани.

Отак воно в житті. . .
На свічці гніт дотлів.
Лежу у забутті
Знеможений думками.
Останній раз шепчу:
«Я полум'ям згорів»,
Тепер в дорогу час —
Що ж, поганяй до ями.

Я спини не зігнув.
Нехай відрікся світ,
Злякалися брати,
Хай зрадила дружина —
Я як людина жив!
Я у бою упав!
Я знав за що загину.

ВЕЛИКА ТРАГЕДІЯ

*Йосипові Терелі, поетові,
в'язневі мордовських таборів,
Володимирського Централу,
Сичовських та Дніпропетровських
дурдомів.*

Нема живого місця на землі!
(О болю мій! О мій нещасний краю!)
Несита, знай, плює у мозолі
І піт з чола холодного втирає.

Нема куди поставити ноги —
(Могили, кров, спаплюжені святині)
А потурначені святі боги
Везуть катів у рай на спині.

Нема до кого з серцем підійти —
(Сексот відкрито правдою торгує)
А мудрий брат в обіймах суєти
Реве, аж захлинаєсь «алилуя»!

Нема живого місця на землі —
(У ранах вся замучена. . . вмирає. . .)
Несита, знай, плює у мозолі
І піт з чола холодного втирає.

ПОВЕРНЕННЯ

Скінчилось. Нема покоманді підйому.
Не муляє душу тюремний бушлат.
Мажорним рефреном: додому, додому
Вагони у серці лишень стукотять.

Лишилися позаду відмучені рьки;
Холодна Інтá, Колимá і Тайшет
І тільки у серці глибоко-глибоко
Ятріє страшної сваволі багнет.

Лишилися десь на тюремній дорозі
Чукотка, Норильськ, Воркута, Джезказган,
Лиш пам'ять про них як жебрак на порозі,
Як біль від старих незагоєних ран.

А серце аж рветься: додому! додому!
Останній свисток і — родинне село.
— Добридень, мій краю!

Та обрій знайомий

Чогось похилив у зажурі чоло.

Чогось почорніла, змарніла Голиця
Та й Пóгар припала немов до землі,
Не ті перелази, стежки та криниці,
Над ними стоять не такі журавлі.

А люди — уламки одні від громади
Як тіні снують на колгоспнім гумні,
Неначе благають на себе заглади
Голодні ревуть на ланах трудодні.

В селі дві крамниці, чотири буфети
І двоповерховий з мансардою клюб,
Рикун на стовпі, за вікном стінгазети,
З району довозять машиною хліб.

— Добридень!

— Вернувся? Дай Боже! Дай Боже!

Ади. . . , — та й руками сердега розвів.
Зчорнілі гойдались в городчику рожі,
На шибі край неба червоно горів.

— Ади, розляглось погребовисько
Напоперек світу!

ПРОМІНЬ

За що я не візьмусь — усе не те,
Слова не ті та й думка недолуга,
А те, що найдорожче і святе
Немов за недосяжним пругом.

Як жити маю я на чужині?
Без роду, без сім'ї і без Вітчизни?
Клекоче плач придушений в мені,
Ще мить і кров'ю з серця бризне.

О ті німі невільницькі плачі!
О кáрцери! Тюремні коридори!
Дзвенять життям озлоблені ключі
І душаться в надтріснутім мажорі.

В моїй душі знекровлений мінор
І біль неначе бритви лезо. . .
В чужім дворі біснується мажор,
На грати перековані діези.

Тече життя отрутою в пугар,
А я його немов святе причастя
Беру і не клену страшний тягар
«Дай Боже!» — п'ю собі на щастя.

І наче промінь зажеврив в думках:
Страждання, біль, журба, неволя
І ці кайдани на моїх руках —
Це ж українська наша доля.

І плач не мій, а змучених віків,
І сум, і жаль — усе мого народу,
І звук кайданів, посвист батогів,
І в зашморгу задушена свобода.

ПРЧИЧНЕ ЗЕРНЯ

Все вужчає і вужчає коло думок,
Туманиться обрій, темнішають далі,
В безмежному небі блідий острівок
Втікає від мене все далі і далі.

Розбите корито, а рибки нема. . .
Усе розтеклось і пішло манівцями
І тільки на обрії супиться тьма
І тягнесь до серця мого руками.

Куди заховатись? Кричати кому?
Рятуйте! Спасайте!
Намарно. Даремно.
Упало сьогодні в покору німу
З хребтом перебитим життя підяремне.

І камінь могильний на душу паде:
Скажи, що скоїлось з тобою людино?
Хто твій споконвічний порив до ідей
Зборов і поклав мов мерця в домовину?

Хто гідність твою у болото втоптав?
Хто честі і гордості плюнув в обличчя?
Хто серце гаряче в грудях підміняв
На чёрствий цурпáлок холодної криці?

Де розум, що полум'ям ясним горів?
Що вивів тебе із печери на волю?
Чого не клекоче священний твій гнів
На дику скажену печерну сваволю?

Куди ти скотилась, людино, поглянь!
Дивися, тобою як крамом торгують!
Й штовхають все глибше і глибше у твань,
А ти мов причинна, не бачиш, не чуєш.

О Боже, не дай мені впасти в відчай!
Запри моє серце!

І чує, і бачить.

Та тільки упала й цілує нагай.
В очах її тліє покора собача.

О чом ти, людино, не дикий хижак,
Що радше загине голодною смертю
Ніж прийме від ката в неволі маслак!
Ти б жити уміла,
уміла б і вмерти.

БОРЗОПИСЦЯМ

Я не забудуся у сні,
В тривожний час не ляжу спати,
А буду всюди всім кричати,
Що гинуть люди у ярмі.

Кричатиму до хрипоти:
Не вам, нікчемні, лизоблюди,
Носити ім'я горде «люди»
І в храм свободи увійти.

І смолоскип нести не вам!
Не вам майбутні покоління
Будити голосом сумління!
Не вам лакеям і рабам!

Скрижалі правди не у вас!
Кривавий прапор, брудні руки,
Оскáл голодної звірюки
І на устах ідейний сказ.

О дипломовані раби!
Чого вас мати, борзописці,
Не задушила у колисці?
Не знав би наш народ ганьбі.

Якби не ваш брехні покров,
Була би видна кров проллята,
Були б плачі, були б прокляття,
Лунало б нині: Кров за кров!

Та ви народ як тлін, як міль,
Як шашіль дерево роз'їли,
Брехнею душі напоїли
І слава вам: проріс кукіль.

Росте, колоситься бур'ян!
Хто що посіяв — буде мати.
І прийдесь вам своє пожати,
Самим попасти в свій капкан.

СПАДОК

На узліссі край потока
Спить повста́нець вічним сном,
Йде життя бездушним крехом,
Забуття росте кругом.

Білі кості почорніли,
Проросла крізь них трава,
Розклювали круки тіло,
Лиш рушниця як нова.

— Хто ти, брате? Звідки родом?
І вклякаю кінець ніг.
— Я покликаний народом
У бою за волю ліг.

Не судилось перемогу
Нам додому принесті,
А тепер забутий Богом,
Відцуралися брати.

Ні могили, ні спокою.
Не діждуся того дня,
Хто би дужою рукою
Осідлав мого коня.

Хто би взяв священну крицю,
Замість мене в лаві став.
— Годі, брате! Дай рушницю!
Мій сьогодні час настав.

ОБЛАВА

Дивлюся й від жаху холоне чоло,
В пожежах кипить, загибає село,
А небо неначе обмите у крові
Відбилося пеклом в очах людоловів.

Лютіші від звірів, чорніші від тьми,
Напали й повисли вони над людьми,
Худоба реве, захлинаються діти,
Пов'язані жертви прощаються з світом.

Вмирають надії від горя і сліз,
Навіжено мчитьс'я земля під укiс
І тільки розпука ридає над краєм —
Народ загибає! Народ загибає!

І в крикові тому, у горі, в вогні
Довіку прийдеться горіти мені.

ПЕРЕХРЕСНІ ДУМКИ

А чи є хто в цілім світі,
Щоб отак умів кохати?
Щоб отак умів терпіти?
Щоб отак умів страждати?

Є!

Твоя старенька мати
Більше горя пережила!
Є дружина, що ридати
Вже не має більше сили.

Є Вітчизна безталанна —
Хто ще може так терпіти?!
Гинуть, гинуть безнастанно
У неволі її діти.

ДІБРОВА

Гей, не журися, зелена Діброво,
Сум на вершині своїй не гойдай.
Все воскресає на світі наново,
Чом не воскресне порубаний гай?

Виросте знову на зрубі пагіння
Сонцю назустріч, високе, струнке,
Соком цілющим напоять коріння
Свіжі прозорі карпатські струмки.

Вкриються квітом рясним перелоги,
Вітер над ними пісні понесе,
Сяде козак на коня вороного,
Мати рушницю святу принесе.

Годі ж, Діброво, тобі сумувати,
Нишком зідхати, журитись у сні.
Глянь, зеленіють високі Карпати,
Линуть над ними пісні.

ПОВСТАНЕЦЬ УПАВ

Останній набій і обірване: сл-а-в-а!
Карпати здригнулися, ліс застогнав,
Ридали смереки в вечірніх загравах —
Упав молоденький повстанець, упав.

Зліталися хмари обмити герою
Забризкане кров'ю святою чоло,
Ярило коня зупинив за горою
І низько схилив на прощання шолом.

Збігались на тризну Стрибогові вої
І несли свої завивання-плачі,
Зійшов помолитись над юним героєм
З небесної висі Молóдик вночі.

А ніч, як годиться, склепила повіки,
З плечей її плащ на героя упав,
Перу́н прогрімів йому славу навіки —
Повстанець життя за Вітчизну віддав.

Усе сумувало, лиш мутні потоки
З Карпат понесли до району намул
І ллється той бруд на ворожі лотоки
І множить порожній озлоблений гул.

НЕОПАЛИМА КУПИНА

Квецькові Дмитрові

Відбувся так званий народний суд,
Таємна розправа, фальшива, жорстока.
Пройшовся по душах законоблуд
У чоботах брудних залізним кроком.

Регоче зухвало над жертвами глум
І душі шматує собі на онучі,
Мов прапор висить на багнетах сум,
Оздоблений терном і дротом колючим.

А там десь, тамуючи в серці біль,
Неначе на дибі дружина кохана.
Скипілись думки й почуття у мозіль
Й плачуть наче сіллю присипана рана.

Мов привид з дитинства — я бачу жест —
Це в лютім засланні старесенька мати
Не з неба, від мене приймає хрест,
— Прости мені, люба, це нове розп'яття!

Принишклі мовчать як при смертній стіні,
Чекають родина, знайомі і друзі.
Напружені нерви тріщать у мені
І розум як магма кипить у напрузі.

Як важко нести через роки плачі,
Що десь за тобою вродились в зажурі
І битись думками, життя кленучи,
Об грубі бездушні тюремні мури.

Як важко звести до порáзки двобій
І в ньому не впасти, а далі жити,
Щоби із твоїх перетоптаних мрій
На бáтьківській ниві зародило жито.

Іду по долині страждання і сліз,
У долі моєї зав'язані очі,
Та вірю, що я ще своє недовіз
І іншої долі для себе не хочу.

Стреміти до скону!

Згоріти до тла!
Й відродитись знову у кожній дитині,
Летіти кличем від села до села,
Нескореним духом по всій Україні.

Гриміти в литаври:

За мною!

На бій!

Я дух невмирущий народу!

Вставайте!

Вставайте!

Вставайте мерщій!

Свободу народам!

Свободу!

ТЮРЕМНІ МІРАЖІ

Зглотились тюремні мої міражі
У чорні й червоні поламані кола,
І рвуться вони у круті вітражі
Крізь темряву ночі на чорні ножі
Й стікають у мóрок мовчазним болем.

Життя!

Споконвічна сліпа круговерть
На чорнім червоні спіралі пише
І вёршаться цикли дозрілістю вщертъ,
Над ними невтомно метушиться смерть,
Сама ж немовля у колисці колише.

Чи не парадокс?!

Та дзвенить апогей
Назустріч зорі золотою трубою
І серце гаряче новий Прометей
Неначе головню несе для людей
І кличе в дорогу кудись за собою.

Життя. . .

Зглотились мої міражі
Описані чорним поломаним колом
І б'ються на друзки мої вітражі,
І в серце впливаються гострі ножі,
І плачуть надії незгоєним болем.

О смерте!

Всесильна і вічно жива. . !
І б'ю об тюремну стіну головою.
І день ненароджені гинуть слова,
І в морок пірнає кудись голова,
А ти вже стоїш наді мною з косою.

Вже двері нарозтіж.

Душа на порозі. . .

Як важко з тобою прощатися, світе!

Мій колір червоний зчорнів на морозі,

А чорний упав на тернистій дорозі

І буде нащадків жахати й боліти.

СУМ

Стелиться сизий сум по долині,
Горою ворон кряче та й кряче.
Померкло сонце на Україні,
Верби червоними росами плачуть.

Принишкли, вимерли мов оселі,
Дуби у Карпатах побиті громом
Стоять безрукі, стоять безсилі,
Зажура їхні голови клонить.

Знялась, зворохобилась хуртовина
Та й стогін потряс землею
І пошкандибала вдова-Україна
Шукати щастя за Єнісеєм.

Жалібно, сумно ридають дзвони,
Так низько у небі хмари пливуть.
По кому ті хмари сльози ронять?
Чого так сумно дзвони гудуть?

ДУМИ

Думи клубочуться роєм бджолиним
І в кожній думки отруйне жало,
Трутки гіркої у кожну клітину
Серце стражданням своїм налило.

Вмерти або розродитися болем,
Зібгати епоху в розстріляну мить.
На перелозі вітцівського поля
Хрест на високій могилі стоїть.

На перелозі здичілім від смерти
Звитягу танцює сьогодні тиран —
Падають, падають, падають жертви,
Дмесь на скривавленім полі бур'ян.

На заохабленій пусткою ниві
Обвітрені кості вросли у траву,
Мрякою сірою душі червиві
Вкрили дідівську славу живу.

Прикро. Байдужість нам душі роз'їла,
Нікчемніють діти в ледачих батьків,
Серце за правду не вирве із тіла
Той, що душею дощенту зітлів.

Друже! Сучаснику! Стань на коліна
На тім перелозі і під тим хрестом,
Твоя ж батьківщина, твоя Україна
Очі народам мозолить ярмом.

Серцем відкрийся, бо буде запізно!
Хай думка як рана тебе заболить!
Збіглась сьогодні епоха залізна
В куцу розстріляну мить.

*

Україна горить у пекельнім вогні,
Аж до неба сягають заграви!
О як сумно, як тяжко на серці мені
Як погляну на обрій кривавий.

Український народ наче знятий з хреста,
Опустошений, нищий, убогий —
Утікає, біжить з-під чужого хлиста
Навмання на чотири дороги.

З незагоєних ран кров червона тече,
Хмари небо блакитне закрили,
Підкрадається ніч до козацьких очей
У повітрі запахло кадилом.

Посплітайте вінки з надмогильних промов,
Закосичтесь у траурні квіти,
Омочіть свої пальці в розхлюпану кров
Ворогами по цілому світі.

Підніміть наче прапор вселюдську печаль
Над життєвим розбурханим морем,
Хай закуті серця у броньовану сталь
Захлинуться стражданням і горем.

Заспівайте одних сумовитих пісень,
Не пора дитирамбам гриміти!
Розіп'явся зловісно над всесвітом день,
Бо земля починає горіти.

СІРОМАНЕЦЬ

За вікном шумить негода,
Тьма, хоч пальцем в око ткни.
Не знайду на річці броду
На той бік до тишини.

А попереду в засаді
Ворог тілом в землю вріс.
Постривай! Діждешся, гаде!
Є в руках у мене кріс.

І бреду в обійми ночі,
Від втоми мов без ніг,
У п'яті шукають очі
Певне місце на нічліг.

День за днем і рік за роком
Сто облав і сто засад.
Тихше! Чуєш?
Линуть кроки,
Йде за нами нишком гад.

ДУЛЬЦІНЕЯ

Безстрашний Дон Кіхот сідлав свого коня
(Вели в ланцях на милицях свободу
На смерть). Це він перину проміняв
На піт, на кров, на хліб пісний та воду.

Глумився світ: отари, вітряки. . .
А він проніс на гострім вістрі шпаги
Як сонце серце людству на віки,
Безстрашний дух безумної відваги.

Згубився фарс. Нікчемні черепки,
Великий брате, вже на постаменті!
Гідальго, бережись та не подай руки
Сучаснику — сексоту та агенту.

Усіх і все бере під ніж життя,
Жує й жує своїм зубастим ротом,
Усе помре, лиш чисті почуття
На п'єдестал піднімуть Дон Кіхота.

Як ти любив! І скільки ти страждав!
І на поезію ти переплавив прозу!
Де ж Дульцінея? Хто нам набрехав
Про ідеал якийсь там із Тобозо?

(Вона сиділа вёрхи на ослі,
Везла кумис до міста продавати.
Гідальго вкляк, вклонився до землі. . .
«Дурак» — ригнула дівка дурнувата.

І він піднявся з бруду. Дон Кіхот!
Безстрашний лицар образу печалі!
Піднявсь на сміх немов на ешафот
З нудьгою в серці і з обломком сталі).

Дурак! Дурак! — відбилася луна,
А прикра дійсність — злюка-чарівниця
Підносить нам до уст пугар вина,
Питва гіркого з зілля чемериці.

ПЕРШИЙ ПОЛІТ ОРЛА

Неначе обмиті дощем акварелі
На небі прозорім відбилися скелі.
На блідо-рожевому мокрому тлі
То мріли, то гасли в далекій імлі.

На вписаній в небо високій вершині
Об хмари черкаються крила орлині,
Та наче прикута гора до ноги,
Замало у крилах незрілих снаги.

— Постій! Не спішися! — шептали дере́ва,
Лякав його вітер пронизливим ревом
І мати благально дивилась з гнізда:
— Куди ти, синочку коханий? Куди?!

Та знов в далині обізвалися мрії,
Підхопили крила міцні буревії,
У простір далекий пірнуло орля,
Назустріч звитяжцю поплила земля.

І з помахом кожним міцнішали крила,
Зростала відвага, двоїлася сила
І кроком звитяжним наповнився світ,
і славили люди орліний політ.

БЛАГОСЛОВЕННЯ

Мене давно, давно нема.
Ні сліз, ані життя в очах,
Однак на дні мого дна
Предвічний камінь, мур, стіна
І напис, мов душа в рубцях:
«Благословенна будь в женах!»

Нас розметали. . .
Часу плин. . .
Та біль мов наріст на гріхах;
Я з тих гріхів злизав полин,
А в тебе радість на руках:
«Благословенна будь в женах!»

Ти чуєш — в крису дзвонить дзвін?
Регоче в мене хтось в вухах. . .
А я не підведусь з колін. . .
З різьбою на німих устах:
«Благословенна будь в женах!»

РОЗДУМИ

Важко сьогодні людиною бути.
Важче ніж камінь зубами глодати.
В душу на капало стільки отрути,
Що можна, ні, мусиш гадюкою стати.

Ревуть реактивні мотори, ракети,
А ти мов загнuzданий кимось залізом
По кимось накресленій зверху орбіті
Кудись-то слухняно по-рабськи лізеш.

І ти не один. По такій же дорозі
Півсвіту манджає й правцює до ями.
Вже з неба стікають уранові сльози
І з жаху чорніють на сонці плями.

Здається, що людство занесло ногу
До того, можливо, останнього кроку,
Щоб знов від амеби, знову від барлогу,
З доісторичного першого року.

Важко сьогодні людиною бути.
Важко, нестерпно, а треба
Хоч трішки думок зберегти від отрути,
Хоч клаптик блакитного неба.

ГЛАС ВОПІЮЩИЙ

Я серце до крові своє обчімхав
На скорбних дорогах до рідних пенатів.
Та що це?

Хто моє гніздо зруйнував?
Могили розриті, попалені хати.

Реве, наче смерти на себе кличе,
Німа посіріла від горя руїна. . .
І горбляться мертвою втомою плечі,
І мліють у скорбній молитві коліна.

О земле моя зашкарубла від крові!
Коли злопотягаться у тобі терпіння?!
Коли твої рани як рани Христові
Закровоточать в народі сумлінням?!

СЛІПЦІ

Люди прийшли до моєї святині
І з криками, з грюкотом
виламали двері.

— Де Бог! Де Бог! —
неслося звідусіль.
Перлися і топтали мене роз-
простертого на молитві:

А потім рунули геть
і на смітниковищі
поклонялися бикові.

А Бог зідхнув нечально
і заходився перев'язувати
мої рани.

А ми її історією здем
В посріблену обвивши паволоку.
В мойому серці не втихає щем
І на папір оцей стікають краплі поту.

Куди мене судьба етапом не везла
Тебе зустрів я всюди, блудний сину,
Ти не повернеш до свого села
І українець в дітях твоїх згине.

Закономірність.

Кажуть — це прогрес.

Усе освячено, записано в законі,
А українець гавкає як пес
На свого брата на своїм припоні.

ЗНЯТТЯ З ХРЕСТА

Що в тілі? — тлін.
Зогние хрест і проржавіють цвяхи
І за століття хтось з руїн
Добуде тріску з плахи,
Де кров свою пролив Христос.
Знайдуться — на сумління
Візьме гріха з нащадків хтось
Й закидає камінням
Вінок терновий і хреста
(За хліб і кусень сала),
А ми промимрим «суета
Суєт в житті настала».
І хоч руки не прикладемо,
Щоб знов Його розп'яти,
Та у хліву своїм едемо
Сотворим. Будем жерти, спати
Й помиями поїти плід
(Мовляв, щоб діти жили).
Або ж це кров?

Це глід. . .

Амінь.

І, Господи, помилуй!

МЕСІЯ

(. . . став людиною і помер на хресті. . .)

Таємна вечерея. За спільним столом
Сподвижники нишком зійшлися на раду.
— Братове! Провали, арешти кругом,
Між нами гадюкою повзає зрада.

Апостоли! Нині історія вас
На подвиг величний і праведний кличе
І долю пригноблених кожному з нас
Як ношу кладе особисто на плечі.

Ідіть!

Хай звірі не знають серця!
Хай воля на крицю відкує завзяття!
Ідіть без оглядки!
Ідіть до кінця!
Крізь тюрми, страждання, злобу і прокляття.

Затямте!

Ідея живе лиш тоді,
Як прагне людина за неї померти!
Коли її кров'ю освятять! Ідіть!
Я вам відчиняю ворота в безсмертя.

А потім підпілля, Оливний город,
Цілунок зміїний продажного Юди,
З вогнями тупий озвірілий народ
Й чекістські багнети націлені в груди.

— Ти ворог народу!

Ти зрадник!
Бандит!

Державний злочинець!

Зречися! Зречися!

Гойдався на шнурку підвішений світ,
А очі до склянки з водою тяглися.

Немов прямовисна гранітна стіна
Прослалась дорога йому на Голготу.
Тріщала від ноші страшної спинá,
Тьмарилось в очах від кривавого поту.

Гарчали солдати-чужинці як пси.
Ревіла юрма від злоби й отупіння.
Вривались в свідомість чужі голоси
Брудні як болото, важкі як каміння.

— Розпніте! Розпніте! —
лунало кругом.

Калічили цвяхи знесилене тіло.
Багрилось чоло під терновим вінком,
А спечені болем вуста шепотіли:

— О Боже! Прости мій народ! Не карай!
Вони безталанні не знають що чинять.
Їх душі споганив ворожий нагай,
Їх розум і дух у неволі покинув.

За них нерозумних, нещасних, сліпих
Я дав себе, Боже великий, розп'яти. . .
Прийми мої муки як викуп за них. . .
Вони схаменуться і будуть страждати.

О Боже! — і в мброк упали думки.
Солдат доторкнувся до серця багнетом.
Кінець. . . а вночі посходились жінки
Творити молитву над Богом розп'ятим.

ЯН ГУС

*Слава навіки людському духові,
що в ствердженні правди доходить до
героїчного ентузіазму і самопожертви.*

— Не хочу!

Не можу!

Не буду мовчати!

Пішла, покотилась землею луна. . .

Пішла й відгукнулася з Риму прокляттям.

Нема більше правди на світі! Нема!

Земля у кормизі, народ у кайданах

І пиняться кров як червоне вино.

Шаліють катюги у оргіях п'яних

І тягнуть живих за собою в багно.

Зогидили все: прадідівські обряди,

Розтлили свідомість, повинність, мораль

І силують нарід молитись за зраду,

Приставивши д'горлу нагострену сталь.

Шукають душі в материнській утробі,

З колиски над нею чатує чума

Й не вродившись гине розстріляне «пробі»,

Жиріє і гусне безпросвітна тьма.

— Доволі! —

збудились церковні амвони.

— Я слово посію, хай вродиться меч!

Доволі! Доволі! Підхопили дзвони,

Займилась вогнями досвітніми ніч.

Уже в передгрози шуміли дере́ва,
За ратище брався пригноблений люд,
Та світ потрясло від надлюдського реву:
— Брехня!

Демагоги!

На діспут!

На суд!

— Іване, не йди! Накладеш головою!
— Тебе там чекає з отрутою змій!
— Ні, браття! Нескорена правда за мною!
Я піду. Я прийму нерівний двобій!

Констанца лютує, скрегоче зубами,
Дзвякоче ключами, бряжчить у замки
І нишком, підступно брудними руками
Основу на сáван снують павуки.

Зібралися в залі: пихаті, пикаті,
Знютовані в кліку як згряя собак,
А Гус зголоджений, змордований катом,
На ньому ганебний блазнівський ковпак.

— Покайся!

— Зречися!

— Одне тільки слово!

— У пурпур зодягнем!

Даруєм життя!

— Ваш пурпур лисниться від людської крові!

Ви. . . злилися крики у вовче виття.

— На смерть!

Автодафе́! —

поперли юрмою.

На стос.

Підпалили.

Розвіявся дим.

І чудо! Над Гусом живою дугою
Вогонь палахтів ореолом святим.

БАЙДА

Догулявся козак на кривавім пиру,
Що ні друзів, ні зброї, ні волі,
«Ой помру я в неволі безславно, помру,
Не насиплять по мені могили у полі».

Догулявся козак, стогне тіло від ран,
Руки й ноги закуті в кайдани.
Радив раду великий турецький диван
І не спалось ночами султану.

І сказав по надумі важкій Сулейман:
— Сватай, Байдо, у мене царівну
І веди яничар, покори Ляхистан
І до Порти з'єднай Україну.

Плюнь на Хрест!

Присягни на священний коран!

Будеш жити! Будеш панувати!
Капле кров із відкритих, порубаних ран,
Дзвін кайданів гуде по палатах.

— Сулеймане, нещасний султане рабів!
Честь і славу міняєш на зраду?
Хочеш в сина купити святині батьків?
І народ довести до заглади?

Хочеш мною весті яничарські полки
Воювати мою батьківщину?
Щоб упав мій народ від моєї руки
Яничарина-зрадника — сина?

— Схаменися!

— Плюю я на ласку твою!

— Смерть гявуру!

— Султане поганый!

Хай прокляття над вами. . .

сказилася лють,

Шкірять зуби в злобі ятагани.

. . . . .

На високій галатській фортечній стіні

Серце Байди на гаку залізнім

Перелилося краплями крові в пісні,

В честь і гордість і славу вітчизни.

МАРУСЯ БОГУСЛАВКА

*Катерині Зарицькій, людині небуденної долі,
великого розуму і духу, з любов'ю присвячую.*

«Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля. . .»

Дзвони. . . Дзвони. . . Дзвони. . .
Гудуть. . . Стоголосять. . . Розтріскуються. . .
Розпліскують навіжені била об криси. . .
Ні! Об голову! Об серце!
Аж стугонить земля.
Аж небо лопається!
Боже! Що це?

А-а-а. . . !

На Україні Великдень!
. . . В Україні — дзвонять дзвони. . .
Плачуть люди. . .

іржуть коні. . .

Вперся в небо меч іржавий,
Ніч лисніє від заграви.
Чорним шляхом, шляхом битим
Молить втома: їсти, пити!
Чорним шляхом звук заліза
По коліна в крові лізе.
Карасу. . . Базар. . .

крізь лемент

Шлях прослався до гарему.
Бий же! Бий же в груди било
Доки серце не застило.

*

А серце тремтить, захлинаєсь від болю. . .
Як тяжко чужими дорогами йти
І свого народу нещасну долю
Як ніж заржавілий в сумлінню нести.

Поховали біле тіло
Бранки з Богуслава.
В Україну полетіла
Ластівкою слава.

А ви шаленійте, скажені кати!
Та будьте до суду готові!
Герої і месники будуть рости
З проливої нашої крови.

СІРКО

*Року Божого 1675 кошовий отаман Сірко з товариством на-
нав на Крим і велике число з ясиру визволив. Та не всі бранці
захотіли в рідний край повертатися. Частина заремствува-
ла і назад в Татарицину попросилася. Їх відпустили, але слі-
дом за ними отаман післав козаків і наказав впень вирубати,
кажучи:*

*«А ще хто свого краю цурається,
той не способен на світі жити!»*
(За літописом)

Заспів

Злітайтеся, гайвороння!
Не баріться, круки!
В чистім полі оболоння
Застелене трупом.

В чистім полі тиша впала
Каменем на груди.
Наче спати полягали,
Лежать трупом люди.

* * *

Сидить на високій могилі козак
Та й низько схилився в зажурі.
Затиснуте серце в залізний кулак,
Без просвітку думи похмурі.

Скоїлось.

Звершилось.

Навала терпінь.

Зтриножена в полі залізом.
Від сонця на землю простерлася тінь
І нишком до степу лізе.

«Мій Боже! Послав еси долю мені
Як брилу, в червонім жупані.
І мчиться вона на здичілім коні
Від крові пролітої п'яна.

Мій Боже! Поклав еси зболений край
Мені наче скелю на плечі.
Гуляй, моя доле! Шаблюкою грай!
Най доля ворожа трепече!

А нині прийшлося своїх, не чужих,
За зраду на горло скарати.
Прости мені, Боже, мій праведний гріх.
За батька. . . за маму. . . за брата. . .

Звисає додолу посріблений чуб,
Неначе заплакати хоче.
Лежить у степу непохований труп,
Вороння видзьобує очі.

МАЗЕПА
(Сон)

Примчалась ніч у чорній багряниці
На змиленім пострілянім коні.
Рвуть бахромú примарну упириці,
Гвалтують тишу зойки навісні.

Мазепа снить. Розсунулись палати
Кудись у ніч, в завихрені степи,
Де завірюха в сніговім халаті
Неначе жне невидимі снопи.

Ревуть вітри. На лютім видноколі
Неначе хугу хтось в обійми взяв.
«Владико наш! Знайомий хтось до болю. . .
Це Самійлович!» — гетьман простогнав.

Та старець той розплився в завірюсі
І простяглось натомість безліч рук
І хтось кричав: «Ти нас віддав звірюці!
Нас повбивав Петра твого канчук!»

І він пізнав. Пішли полки на страту. . .
Петрів наказ. . . Схилилась голова.
«Це ти! Це ти! Це ти був їхнім катом!»
Неначе біла в серце булава.

А потім все змішалось, потемніло,
Лиш на вітрах гойдалися плачі.
Тікав народ обдертий, зубожілий
На правий бік до Палія вночі.

Втікає люд. . . Бунтують посполиті. . .
Інтриги, зрада в кожному куті. . .
І вороги — як ті вовки неситі. . .
— Нехай! Та я не зіб'юся з путі!

— Я проведу вітчизну через бурі!
Та дзвякнуло залізо на вітрах
І появивсь на обрії понурім
Семен Палій закутий в ланцюгах.

Мов білий сніг вихрілися по стéпу
Козацький вус, чуприна, борода.
— Не проведеш! Не тиш себе, Мазепо!
Ти і себе й народ Москві продав.

У серце ніж. Сумління кровоточить.
— Я гнув хребет. . . Запродав. . . Шкіру дер. . .
А де твої, скажи Семене, очі?
Поглянь яка Україна тепер.

Стоять полки. Як ліс густий кіннота.
При бунчуках козацька старшина.
Гетьманський двір. Відчинені ворота
До шкіл, мистецтв, до красного письма.

Ми вже народ! Не згряя гольтіпаків.
Держава буде! Вільна і міцна!
Та зник Палій і тільки вітер плакав
Й курилася у полі сивина.

— Ге-ге-ге-ге! — здригнулися палати.
— О Боже! Цар! Пек запек! Осина!
Цар реготав й дивився лютим катом
Пулькатий, грізний наче сатана.

А у руках жорстокого сатрапа
Ячала чайка. Гетьман похолов.
Скорбіла ніч. Тихенько вітер плакав
І цілував святу невинну кров.

ГОНТА

Стогнала земля в чужинецькій неволі,
Магнат надимався неначе павук,
Впивалась покорою панська сваволя,
Зривався у півсвіті грізнім канчук.
Та десь в тишині задзвеніла тятива,
Майнув метеором в півтмі смолоскип,
Шаблі забряжчали і постріл лякливий
До серця чужого навіки прилип.
— Рятунку! На помоц! Схизмати повстали!
Розлилися морем широким вогні.
А помета як вихор носилась, літала
З свяченим ножем на воронім коні.
Орудував Швачка. Рука Неживого
Як кара Господня несла переляк.
Втікали пани і панки без дороги,
Під Умань стягав колії Залізняк.
А в Умані Гонта журился в фортеці:
«На завтра з братами неправедний бій».
Немов хтось приклав до виска-голосниці
В пістолі набитий останній набій.
«З братами на бій! Ворогів захищати. . .
Своїх кровопивців! Чужинців! Катів!
І стати народу нещасному катом
Тому, що я жити в розкошах хотів».

А думка як шашіль точила журбою
«Безглуздя! Поразка!»

ударили в дзвін
І Гонта вмирати повів за собою
За долю народу козацький загін.

САВА ЧАЛИЙ

Тріщать палісади, упали ворота,
Брязкочуть шаблочки, пістолі гримлять.
П'яніє свята гайдамацька робота
Від стогону, зойку і диких проклять.
Покої наростіж, комори розбиті,
Порубані долі лежать гайдуки.
— Де Сава? Гнат Голий в розхрістаній свиті,
Як буря шаліють кругом козаки.
— Де Юда лукавий! Змія підколодна!
У відблисках синій мигоче бул'ят.
Ненавистю в ніч розверзлася безодня,
Кривава немов за роботою кат.

— Ведуть!

Привелі. . .

Золоті еполети,

Кокарда, медалі, підкручений вус.

— Добридень вам, хлопці!

З червоним бенкетом!

. . . Карайте! Я більше не можу!

Винюсь!

І тріскотом впала на клуні покрівля.

— Не можеш? Винишся? Вмиваєш чоло?

За що ж ти продався?

За ситу годівлю?

За брудну спідницю,

чи кат-зна чого?

Нема українцеві сонця під небом.

На власній землі загибаєш рабом

І тільки повстання та тюрми для тебе,

Чи найми в чужинця з проклятим тавром.

А жити коли?

— Відвоюємо волю. . .

— Ха-ха! На державу з тупим рогачем?

Пронісся по стéпу перекотиполем

Сніпок підпалéний повстанським вогнем.

— Стріляйте! Я зрадник!

Хай слава не гине!

І раптом упав від своєї руки.

— Прощай, побратиме!

Прости, Україно!

Мовчки познімали шапки козаки.

КАЛЬНИШЕВСЬКИЙ

*Михайлові Сороці, що майже 40 років
відбув у тюрмах та таборах і там загинув
нескорений духом і не заплямлений,*

Царі-псарі!

Пітьма в кам'янім соловецькім стовпі.
Беззубо скрегоче ланцюг заржавілий,
Каправі заплакані стіни сліпі
Неначе обмацують тінь посивілу.

Клячить на колінах старий отаман,
А думи чорніші від темної ночі.
Давно вже не чує він звуку кайдан,
Не плачуть сльозами кривавими очі.

«Мій Боже! Стаю я з Тобою на прю:
Постав свою правду з моєю до бою.
Не хочеш? Боїшся? Чекаєш — помру
І каменем чорним пошпуриш за мною?»

Та раптом об двері ударився гул,
Із брязкотом впали замкі та запори,
До камери царський ввійшов караул
Як псів кровожерних нацькована свора.

— Ука́зом царя Кальнишевський Петро
Да буде свободен вовеки от ныне.*
Козак хвилювання своє поборов
— А що козаки? Бунчуки? Україна?

---

* — З наказу царя Кальнишевський Петро
Хай буде від нині вільний назавжди.

— Старик, ти в неволе лишился ума,
Неужто дотоле не видаешь сие,
Что нет Украины.

Ты понял — нема!

Есть край, губернаторство, Малороссия. **

— Що кажеш? Нема? А народ? Козаки?

Козацьке завзяття, гармати, мушкети?

— Какой же народ вы, хохлы, чудаки!

Все это блажь. Ничего этого нету!***

— Нема? А Панбіг би вас скарав!

** — Діду, ти в неволі геть зійшов з ума,
Невже ж дотепер ти не знаєш про те,
Що нема України. Розумієш — нема!

Є край, губернаторство, Малоросія.
*** — Який же з вас народ, хахли, чудасії!
Все це дурачі. Нічого такого нема!

БАНДЕРА

*Братові Евстахію,
що віддав своє життя
за українську ідею.*

У темряві, у мороці конав нещасний світ
Під скрип ярма і танці гільйотини,
А шашілем роз'їджений червоний моноліт
Тесав народам чорні домовини.

Гей, народи, бийте в дзвони!
Рве темряву ночі сполох.
Збожеволів жах червоний,
Шаленіє лютий молох.

В двобої нерівнім схрестились шаблі —
Лунатиме слава широко віками!
Розтоптане серце лежить на землі,
Проколоте сонце штиками.

Скипілася кров на жорстоких руках,
Земля проростає болиголовю.
Червоною кров'ю обпоєний жах
Розлився по світі рікою.

Висить на покутті кривава сорочка,
Вгинаються плечі святі Саваофа.
«О Господи Боже!» — шепоче мати
Відплати! Відплати! Відплати!

.....

Кривава пляма упала мені на пам'ять —
І ні забуття,
і ні життя.

МАКУХ

(7 листопада 1968 року під час державних урочистостей в Києві на Хрещатику спалив себе на знак протесту)

Іванові Кандибі

— Да здра-в-ству-ет! Сла-ва!
Ур-ра! Хай жи-вє!
Хрещатик гуде й спливає рікою.
Хрещатик вирує. Трибуна реве,
Обпершись на прапор кривавий рукою.

«Як тісно! Як душно! Як млосно від фраз.
Неначе за горло стискають руками. . .
Колише юрмою отарний екстаз. . .
У душу плюють і толочать ногами».

— . . . Ур-р-а!
«Людожери! Вампіри! Кати!
Розстріляна воля у роки двадцяті
Кричить із могил на чотири світи
І кличе на голови ваші прокляття».

— . . . Да здра-ав-ству-ет!
«Впало наознак життя
Підкошене підло голодною смертю
І топчеться, топчесь по нім забуття,
Та пам'ять жива не воліє померти».

— . . . Ур-р-а!
«Нажлукталися крові і сліз.
В хмелю від корита, горілки та поту.
Ідуть і женуть баранів на заріз. . .
Безлика, нікчемна, продажна сволота».

Да здравствуєт — що?
Мрякобієє і гніт?
Ура — за кого? За чужинця-тирана?
Ні, вирветьєє з вашого зашморга світ!
Прозріє народ і за волю повстане!

Майбутнє за нами!
А ви тільки тлін!
Мовчать в передгроззі страшному народи.

— На сполох! На сполох!
Заходиться дзвін,
Несе смолоскип запалений свобода!

Геть темряву ночі!
Хай буде день!
І вибухнув полум'ям в небо пророчим.
Полинула слава на крилах пісень,
По світі летить і громами рокоче.

ЮДА

— Хі-хі-хі!

«Я живий! Я живий! Я живий!

А що?

В тридцять років мені погибати?!

За що?

За китицю привабливих мрій

Іти на тортури?

На смерть?

На розп'яття?!

— Хі-хі!

А в кишені бряжчать срібняки. . .

Тс-с!

Тихше, монети безчесні, лукаві. . .»

Та брязкіт неначе в'їдався в думки,

Отрутою наче розлилася по крові.

— Хі!

«Сонце якесь! Як на оці більмо. . .

Дорога неначе тремтить під ногами. . .»

І раптом життя як залізне ярмо

На шию лягло тягарем до нестями.

— Я зрадив!

Я друзів!

Я душу продав!

І кинувся прожогом з міста тікати.

«Рятуйте!»! — кричав, бо його доганяв

Ісус на хресті дерев'янім розп'ятий.

— Трепето, голубко, держи мотузок!

— Нізащо! Нізащо! Проклятий! Проклятий!

— Прости мені Боже!

— Прив'язуй шнурок

І лизь у петельку, падлюко, здихати.

ІВАНОВІ ДРАЧОВІ

Все обійти і все пізнати.
Все, що купують, все продати.
На філософські вийти манівці
З чужим кривавим прапором в руці.

ДМИТРОВІ ПАВЛИЧКОВІ

Уже помер кривавий Торквемада,
Але живе і не вмирає зрада,
І ті, що все за гроші продають
Ще не померли, ще живуть.

ДО ЧИТАЧА

Ось ви дістали можливість познайомитись з думками, настроями і устремліннями патріота, борця, політв'язня.

Перед нами постала надзвичайно трудна задача: зібрати, реставрувати і пустити в світ «Невольницькі плачі».

Їх, починаючи від кінця 1971 року, вилучили у мене, конфіскували у друзів, затирали сліди по таборах, на волі.

Ви познайомилися з моїми віршами, а я стою перед великим знаком питання, чи людині далекій від політичної боротьби, від заграбованих приміщень, таборів, заслань, примусових обставин і праці вдасться увійти в наш специфічний світ?

Так уже склалося, що своїм способом життя я стверджував філософію героїчного ентузіазму. В поезії все це конкретизувалося і конденсувалося. Так же як у житті, з такою же спрямованістю я поставив ряд проблемних питань і постарався на них відповісти.

Моє розуміння Добра і Зла, Правди і Кривди, Радощів та Печалей, політичної наснаги певної категорії людей, народу матеріялізувалися у слові. Постійна боротьба за збереження свого національного, політичного, просто людського «я» вимагала гранично чіткого розмежування і стала домінантною мого поетичного вираження.

Можливо, саме ця особливість моїх віршів, що так вперто нав'язують читачеві моє світобачення, дехто порахує за зайву прямолінійність, проте у світі української офіційної поезії так щедро насиченої лукавством, сервілізмом, заграванням з властимущими і просто псевдотемами, вона вирізнятиметься щирістю українського політв'язня, що все своє свідоме життя находився за тюремними ґратами, чи готувався до них.

Я надіюся, що моя поезія знайде в читача увагу, що читач задумається над рядом поставлених в ній проблем. В таких надіях і оптимізмі заставляє мене знаходити схвалення і ствердження мого поетичного світобачення і вираження такими шанованими і компетентними в цій царині людьми як Михайло Горинь,

Левко Лук'яненко, Святослав Караванський, Михайло Масютко, Іван Кандиба, Михайло Луцик, Ярослав Лесів, Йосип Тереля, а з чужинців: Ігор Огурцов, Толік Радигін, Валерій Ронкін, Алік Гінзбург, Едік Кузнецов, Юрій Белов і ін., що перебували в той період у Владимирському централі і на очах яких «Невольницькі плачі» були створені.

Офіційна критика, в особі обласного прокурора, признала за мною поетичний талант і, очевидно, на підставі поетичної вартості мені було запропоновано «роззброїтися» і йти на волю «продовжувати свою поетичну кар'єру».

Професор Лунц, академік Снежневський, що в ході судово-психіатричної експертизи цікавилися моїми віршами, позитивно відгукнулися на них: «Талантливо і потому вредно».*

Сам же факт відкриття на мене справи за «Невольницькі плачі» і поему «Тріюмф Сатани» теж говорить за себе.

Я навів ці міркування не стільки для підтвердження вагомості літературознавчих оцінок відповідних кіл, а радше для з'ясування справи.

Кажуть, зарубіжна критика досить позитивно оцінила мої здібності, але на чому ґрунтується їхня оцінка довідатися мені не вдалося. Сам же я чув від коментатора «Голосу Америки», що «Невольницькі плачі» загублені безповоротно.

Якби то! Можливо, я згадував би з сумом свою втрату, віджалів би і пережалів би її, при нагоді перечислював би тих людей, що повинні були випустити їх у світ, а з якихось причин, чи міркувань не зробили цього. У всякому разі мені не прийшлося б сьогодні двигати той камінь.

Тепер стою з багажем минулих літ перед власним сумлінням, перед обов'язком. Сумніваюся, вагаюся, боюся, але вибору мені не дано. Мушу.

Для кращого розуміння «Невольницьких плачів» може причинитися моя біографія. Подаю її в основних моментах.

Моє життя — це один приклад з мільйонів сучасників, які жили і живуть, які боролися і борються, які страждали і страждають, які гинули і гинуть, яких давно нема, а другі є і будуть.

Я, Красівський Зіновій Михайлович, народився 12-го листопада 1929 року в с. Витвиці, Долинського р-ну на Івано-Франківщині. Народився я четвертим сином в селянській сім'ї з дуже поміркованими достатками.

* Талановито і через це шкідливо.

З дитинства я пам'ятаю пастущину, переднівки, польську паціфікацію, безліч казок, переказів про опришків, легенд. Пам'ятаю де в якій скелі чорти сиділи, хто з господарів мав хованця, хто вмів молоко від корови відібрати, від укуса змії замовити, вугілля скинути.

Пам'ятаю врочисті Богослуження, святкових людей і церковні процесії.

Пам'ятаю читальню «Просвіти», невеличку бібліотеку, аматорські вистави.

Пам'ятаю полум'яний патріотизм старших від мене хлопців-односельчан, пам'ятаю як їх усіх від облави до облави повбивали таки в рідному селі.

Все це я пам'ятаю, але біографія моя почалася аж в 1942 році, коли мене найстарший брат Евстахій, студент Львівської політехніки, забрав до Львова і влаштував до гімназії.

Наука тоді не відзначалася великими премудростями. Атмосфера між українською громадськістю після арештів у 1941 році та прилюдних розстрілів тепер, була гарячою. Конспірацій, змовників, організацій було багато, люди активізувалися, поляризувалися, ворожили, однак чим дужче шаленіла сваволя, тим більше викристалізувалися ідеї свободи, справедливості, законності. Як ніколи раніше український народ відчув і зрозумів необхідність національної незалежності. Зрозумів у поголовному своєму загалі.

Слід відзначити, що десятиліття діяльності т-ва «Просвіти» в найширших і найглибших верствах населення, висока національна свідомість греко-католицької церкви, наукові товариства, заклади, видавництва стали передумовою до сьогодення і, як показав дальший перебіг подій, передумова ця була великою, фундамент дуже стійкий.

При польському окупаційному режимі українців тримали в чорному тілі, росіяни розмивали українську національну свідомість в демагогічних всепоглинаючих гаслах, німці же взяли за народ як за свою власність.

На кожний період український народ знаходив якісь методи протидії, очевидно, проти фашистського нахрапу лишився єдиний засіб — підпілля, зброя.

Я пам'ятаю як виглядало національне підпілля у Львові в ті роки. У Львові далеко не українському. У Львові ворожому,

польському, зпольонізованому. Я жив тим життям і бачив як підпілля ходило наче по лезі над пропастю. Як падали друзі, як покидали свої терени і йшли в недоступні гори.

Отак повтікали перед фашистським жахом мої брати Евстахій і Ярослав, з медицини Витвицькі Богдан, Володимир, Остап, з семінарії Кос Василь, ті 20-25-тирічні хлопці, що в основному стали організаційним ядром підпілля нашого Підкарпаття в районі Долини, Болехова, Калуша.

А в селі? Кінець села стояла збройна застава з сільської самооборони, парубки фарбували домашнє полотно, шили мундури, готували наплечники, на полонині з дерев'яними крісами проходили вишкіл, в селі діяла тільки підпільна влада.

Села жили і дихали ідеями національно-визвольної боротьби. Народ взявся за зброю, а Організація Українських Націоналістів дала структуру, дисципліну, ідейні напрямні.

Шосту класу II-ої державної гімназії з українською мовою навчання ми закінчили раніше часу. Наближався фронт, старших хлопців безцеремонно «вербували» в юнацькі есесівські підрозділи. Карпати повенилися втікачами. Втік на село мій третій брат Мирослав, а згодом і я.

Прихід радянської влади не розв'язав національної нашої проблеми, а ще дужче загострив боротьбу. З одної сторони, зі сторони озброєного підпілля, стояла задача вдержатися, вижити, діждатися зіткнення антагоністичних собі світових сил і сказати своє слово; радянська влада поставила перед собою задачу придушити національно-визвольну боротьбу, а за одне і національну свідомість українців.

В лютому 1945 року в с. Дорогові на Калушині гине мій брат Евстахій. Мене в тяжкому стані доставляють додому. В березні полоняють брата Ярослава (йому дали 20 років каторги), у квітні Мирослава, а згодом заповонили на вивіз батька, маму, мене і 5-тирічну сестру Марію. Майно конфіскували.

Всім нам допомогли втекти і для нас настали страшні часи нелегальщини. Скільки нас тоді тулялось по селах, а в кожному селі тоді стояв гарнізон винищувачів. Трудно було день перебути, на ніч влаштуватися, кусень хліба роздобути.

Врешті мене зловили. Продержали кілька місяців і випустили за відсутністю слідчих матеріалів.

Однак в село вороття не було. Я поступив у 10-ту класу і в

1946 році отримав атестат зрілості. В тому ж році я поступив на Політехніку у Львові, але попався за ґрати.

Слідчих матеріалів і доказів знов не оказалось, але кілька місяців ув'язнення перехрестили мені дорогу до студій. До того мене здали батькові під розписку і заборонили виїжджати з села.

В 1947 році батька, маму, сестру і мене, що заледве приспособилися до легального життя після першого вивозу, вивозять знов. Тепер вдалося втекти тільки мені, але в тому ж місяці в своєму селі я попався на облаві. Мене зім'яли, розбили голову, перебили руку, але і на цей раз я, здавалося мертвий, очунав, втік і вижив.

Кінець 1947-го, 1948-ий, до березня 1949-го року я на нелегальному положенні у Львові. Аж до дня арешту.

На цей раз мене засудили особливою нарадою (заочно) до позбавлення волі на 5 років і пожиттєве заслання.

В 1953 році мене від терміну звільнила амнестія. Дальше завезли етапом на шахти в Караганду. Мене признали інвалідом праці II-ої групи безтерміново. Це було в 1957 році, а роком раніше я поступив у Львівський університет на заочне відділення української філології.

В 1958 році з мене, як з інваліда знімають обмеження, видають пашпорт, але невдовзі притягають до відповідальности за націоналістичну діяльність серед українського населення в Караганді. Я втікаю з-під домашнього арешту, виїжджаю в Україну, а моїх друзів Івана Долішного, Юрка Долішного та Миколу Кудибина засуджують.

За цю ж справу мене відчисляють з університету. На цей час я вже співпрацюю в бібліографічному відділі Львівської наукової бібліотеки.

В 1960 році одружуюся. В той же час завершую Бібліографічний покажчик до «Записок Наукового Т-ва ім. Шевченка», збираю матеріяли до покажчика мемуарної літератури про Україну.

В 1961 році заходами головного бібліографа Максименка й на підставі моїх результатів в ділянці бібліографії ректор Лазаренко поновлює мене студентом і дає можливості в 1962 році закінчити університет.

До Львова я привіз дві збірки поезій «На сполох» і «Литаври», з яких лишилися в пам'яті та в слідчих матеріалах тільки заголовки.

В 1964 році я в «Українському Національному Фронті». Програмні документи «Тактика УНФ», 16 номерів журналу «Воля і Батьківщина», збірник віршів «Месник», історичний роман «Байда» — ось, в основному, мій багаж, з яким я попався до арешту і за що мені дали 17 років (5 — в'язниці, 7 — таборів суворого режиму і 5 заслання) за ст. ст. КПК УРСР 56, 62 ч. I, 64.

В 1972 році у Владимирській в'язниці за збірку віршів «Невольницькі плачі» і поему «Тріумф Сатани» на мене заводять справу за ст. 70 ч. II УПК РСФСР.

Новий термін виразився в судово-психіатричній експертизі і постанові Владимирського облсуду утримувати мене даліше в спеціальній психіатричній лікарні.

В такій лікарні в м. Смоленську я відбув 4 роки. В 1976 році за рішенням виїзної комісії з ін-ту Сербського і постановою народного суду мені облегшили режим утримання і перевезли до Львівської психлікарні. У Львові і Бережниці я відбув два роки.

В липні 1978 року облсуд м. Владимира постановив зняти з мене лікування і мене виписали.

Всього кілька місяців як я на волі. Я ще не маю паспорта, мене ще не пустили до моєї хати, я живу в чужій комірчині з ласки людей, але я не мислю себе в екзистенції для самого себе поза процесом боротьби за елементарні національні і загальнолюдські права українського народу.

Сьогодні якраз в Україні слалося таке становище, що боротьба за елементарні національні права стала боротьбою за загальнолюдські права.

В атмосфері розгулу крайнього шовінізму, численних засобів до асиміляції української нації, де право говорити, писати, вчити дітей в садках та школах на рідній мові, вести документацію в установі чи на заводі і безліч інших прав влилося в русло боротьби за загальнолюдські права, відстоювати свої переконання, поширювати інформацію і т.п.

Я, наскільки це мені доступно, проаналізував течії громадсько-політичного життя в Україні і прийшов до висновку, що ми тут, у нашій країні, що людство в цілому світі стоїмо на порозі до великого морального стрибка. Ідея загальнолюдських прав

людини і підкорення цій ідеї всіх сил цілого світу приведуть людство до нової епохи, епохи братерства, любови і миру.

Ця ідея постала переді мною настільки величною і чільною, що я не можу не вклонитися доземним поклоном її творцеві Джімі Картерові.

Я твердо переконаний, що права народу ніхто ніколи не підносив нікому на тарілці. Той стан, у якому є народ, наслідок обставин і потенції його духа.

Все це привело мене в ряди Української групи сприяння виконанню гельсінських угод і я з радістю повторюю рядки з «Месії»:

*Затямте, ідея живе лиш тоді,
Як прагне людина за неї померти.
Коли її кров'ю освятять. . .*

Ідіть!»

З. Красівський

ПОЯСНЕННЯ МАЛОВІДОМИХ СЛІВ

- А в т о д а ф é** — прилюдне спалення єретиків за часів інквізиції
- а к ó р д** — гармонійне поєднання кількох музичних звуків або голосів
- а м в ó н а** — підвищення в церкві, з якого виголошують проповіді
- а м é б а** — найпростіша одноклітинна тварина, яка не має сталої форми
- а н а л ó й** — у церкві — високій, з похилим верхом столик, на який кладуть ікони, богослужбові книги тощо
- а п о г é й** — найвищий ступінь чого-небудь; вершина, розквіт
- а п о т е ó з** — прославлення якоїсь особи або події
- а р к á н** — *тут:* довгий мотузок із зашморгом на кінці
- б а г р í т и с я** — бути, ставати багряним, пурпуровим
- б а г р я н е ц ь** — темно-червоний, пурпуровий колір
- б а г р я н í ц я** — довгий верхній одяг з дорогої тканини багряного кольору
- Б á й д а** — князь Дмитро Вишневецький, козацький отаман, який під час походу на Молдавію попав у полон до турків і був ними страчений 1563 року
- б а х м á т** — татарський бойовий кінь
- б а х р о м á** — суцільний ряд ниток, шнурків, що вільно звисають
- б е д л á м** — хаос, безладдя
- б л а ж é н с т в о** — велике щастя, велика насолода
- Б о г у с л á в к а** **М а р ú с я** — захоплена у турецький ясир, перебувала на дворі турецького паші, де випустила на волю сімсот козаків; головна героїня української народньої думи «Маруся Богуславка»
- б о л í г о л í в** — дворічна отруйна трав'яниста рослина
- б ó р з и й** — прудкий, швидкий
- б р á н к а** — полонена, захоплена в ясир жінка
- б р о н ь ó в а н и й** — покритий захисним облицюванням із сталевих чи інших плит
- б у л á т** — високоякісна міцна сталь; сталевий меч
- б у ш л á т** — рід верхнього одягу у моряків або тюремників
- в а м п í р** — кровопивця, упир
- в в и с ь** — вгору, у височінь

- в е р ш і т и с я — закінчувати-сячим-небудь у своїй верхній частині; здійснюватися
- в и с о́ б к — г о л о с н і ц я — скроня; *тут*: голова
- в и т і п у в а т и — очищати волокно льону чи конопель; *тут*: натягати нерви
- в і ш к а — висока вузька споруда, призначена для спостережень
- В і т м е н т, В о л т — американський поет і журналіст (1819-1892)
- в і т р а́ ж — малюнок на склі або візерунок з кольорового скла (у вікнах, дверях)
- В л а д и м і р с ь к и й ц е н т р а́ л — центральна тюрма в м. Володимирі, біля Москви, де донедавна перебували українські політичні в'язні
- в о ї — воїни
- в о л о в і д — налигач; мотузок або ремінь, який прив'язують до рогів худоби
- В о р к у́ т а — промисловий центр північного Сибіру, в якому розміщені концтабори в'язнів для невилічливої праці
- в у а́ л ь — прозора тканина або запона, через яку предмет виглядає нечітко
- «в у г і л л я с к и н у т и» — знахорський спосіб лікування деяких хворіб
- г а́ в а н ь — природно захищена від вітру чи хвиль частина океану чи моря; затишна пристань
- г а й д у к і́ — вояки придворної охорони за козацьких часів
- г а л а́ т с ь к а с т і н а — місце страчення Байди-Вишневецького у Галаті
- г а л е́ р а — старовинне вітрильне багатovesлове військове судно
- Г а́ м л е т — син ютляндського короля Горвендія; сюжет однойменної п'єси Шекспіра, де Гамлет — людина з перевагою розуму над волею
- г а р е́ м — жіноче приміщення у будинку багатих мусульман; жінки, мешканки цього приміщення
- г и б і́ т и — страждати; нездужати, хворіти
- Г і д а́ л ь г о — еспанський (зубожілий) шляхтич
- г л а с в о п і ю щ и́ й — благальний голос, без надії на яку-небудь поміч
- г л і д — колюча кущова рослина; червоний овоч цієї рослини
- г л у п і́ т и — (*про ніч*) — зближатися до півночі
- Г о л г о́ т а — місце розп'яття Христа; *переносно*: важкі переживання, терпіння
- Г о́ л и й Г н а т — гайдамацький ватажок у 1730-40-их роках; убив Саву Чалого після його переходу на бік польської шляхти
- г о р о с к о́ п — пророкування

долі людей і майбутніх подій з допомогою таблиці розміщення небесних світил (зірок)
г р а д П е т р і в — м. Петроград, нині Ленінград, в Росії
Г у с Я н — чеський релігійний-мислитель, якого католицька церква визнала за єретика, а собор в Констанці засудив в 1415 році на спалення
г і л ь й о т і н а — машина для стинання голів, винайдена під час французької революції
Г о н т а, (Іван) — один із проводирів селянського повстання т. зв. Коліївщини; зраджений москалями і переданий полякам, які замучили його 1768 року
г я в у р (*тур.*) — «собака», невірний — так мусулмани називали всіх не-мусулман
д е н ь в і д о д н я — з кожним днем
д е с н і ц я — права рука, праця
д і б а — середньовічне знаряддя катувань; колода, яку наклали на ноги або руки арештантам
д и в а н — найвища рада при турецькому султані
д и с о н а н с — негармонійне поєднання звуків; *тут*: брак згоди і співпраці між людьми
д і с п у т — публічний спір, дебата на якусь тему

д и т и р á м б и — перебільшені похвали; похвальні пісні
Д і о г é н — давньогрецький філософ (IV ст. перед Хр.), який проповідував аскетичний спосіб життя
Д о н К і х ó т — герой роману Мігуеля Сервантеса з тою самою назвою; ідеаліст, мрійник
д р а к ó н — мітологічна потвора у вигляді крилатого вогнедишного змія, що пожирає людей і тварин
д у б і т и (шкіру) — обробляти шкіру вимочуванням у розчині певних рослин
Д у л ь ц і н é я — ім'я Дон Кіхотової улюбленої; звідси — іронічна назва коханої жінки
д у р д і м — дім для психічно хворих; психушка
д у р м á н — однорічна отруйна трав'яниста рослина; *перен.*: те, що служить засобом обману
д у ш і ч е р в і в і — розточені, розбиті знівечені душі
“é с с е h ó т о” (*лат.*) — «це Чоловік» — Понтій Пилат про Христа
е д é м — рай; благодатний край
е к с т á з а — найвищий ступінь захоплення
е п і г р á ф — цитата, крилатий вислів, які ставляться перед текстом літературного твору і виражають його основну ідею

- е по л е т и — парадні офіцерські погони
- е с к і з — начерк малюнка, картини чи іншого твору
- е ш а ф о т — поміст для прилюдної страти
- Є н і с е й — ріка в Сибіру
- ж а л ю з і — складені з вузьких металевих пластинок віконниці для регулювання світла і повітря у приміщенні
- ж а р і н ь — жара, спека, тепло
- з а к о н о б л ў д — облудний, фальшивий закон
- з а к о с і ч и т и с я — прикрашати своє волосся, завітчуватися
- з а к р о в о т ő ч и т и — закровити, закрававлювати
- З а л і з н я к (Максим) — керівник гайдамацького повстання проти поляків 1768 року; разом з І. Гонтою здобули м. Умань, де був проголошений гетьманом; зраджений москалями та засланий на довічну каторгу
- з а м ő в и т и (від укуса змії) — знахорський спосіб лікування від отрути
- з а п і ч о к — місце на печі, відгороджене комином; затишне місце в хаті
- з а п о л о н и т и — узяти в полон, поневолити; зачаровувати, впливати
- з а р е м с т в у в а т и — виявляти невдоволення, нарікати
- з а с а д а — *тут*: засідка, несподіваний напад; принцип
- з а с т і н к и — тюремні приміщення, підвали
- з в и т я г а — перемога; досягнення
- з д і б и т и с я — стати на задні ноги (коні)
- з е н і т — найвищий ступінь розвитку; вершина
- з л о д і й с ь к и й з а х а л я в н и к — злодійський ніж
- з л о п о т і т и — залопотіти (ногами), розбігтися
- з н ю т ő в а н и й — спаяний, з'єднаний
- з с у т ў л е н и й — зігнутий, згорблений
- з т р и н ő ж е н и й — спутаний (на три ноги)
- з ш е р х л и й — потрісканий, порепаний
- І р т і ш — ріка в Сибіру
- к а ж а н — лилик, нічний ссавець із широкими крилами
- к а з е м а т — одиночна камера для ув'язнення у фортеці; оборонна споруда
- К а л ь н и ш е в с ь к и й (Петро) — останній кошовий отаман Запорізької Січі, якого московська цариця Катерина II, після зруйнування Січі 1775 року, запроторила на Соловки, де він замуrowаний живцем

у підвалах монастиря дожив у самоті поважного віку
к а м о г р я д е ш і ? — куди прямуючі?
к а м'яні мішкі — маленькі, темні тюремні камери
к а н у т и — текти, капати
к а п к а н — пастка. небезпека
к а п р а в и й — гнійний, брудний
к а р а г а ч — південне листяне дерево, берест
к а р а ў л — варта. сторожа
К а р г о п о л ь л а г — назва одного з таборів для політв'язнів
К а р а г а н д а — столичне місто Казахстану
К а я л а — ріка згадана в «Слові о полку Ігореві», над якою 1185 року половці розбили військо князя Ігоря Святославича
к и н д ж а л — рід ножа, заостреного з обох сторін
к о в п а к — рід шапки
К о л и м а — місто в північно-східньому Сибірі, в околиці якого розміщені найтяжчі конц-лагери
к о л і ї — учасники Коліївщини, повстання селян в Україні 1768 року
к о н д е н с у в а т и — скупчувати, стискати
К о н с т а н ц а — місто в Німеччині, в якому відбувся собор католицької церкви 1414-

1418, на якому засуджено вчення Яна Гуса
К о н ч а к — полсвецький хан, який в 1185 р. розгромив війська князя Ігоря Святославича на річці Каялі
к о р а н — свята книга мусулман
к о р м і г а — неволя
к о с т о м а х а — кістка; *перен.*: смерть
к р а й б р а з — краєвид
к р а с н е п и с ь м о — література; *тут*: наука
к р и х т і т и — тріщати, кришитися
к р о в е н і т и — кривавити
к у м а ч — бавовняна тканина яскраво-червоного кольору
л а в р о в е л і с т я — лавровий вінок як символ перемоги, тріумфу
л а н і т и — *поетичне*: щоки
Л а о к о б н — в грецькій мітології жрець Аполлона, що його разом з двома синами задушили гадюки за те, що рятував Трою проти волі богів
л е з о м е ч а — вістря меча
л ж е і д е я — неправдива, фальшива ідея
л и с н і т и — блищати, сяяти, відсвічувати
л и т а в р и — музичний інструмент, різновид барабана
л і с о п о в а л — лісорубка
л и с н і т и с я — лисніти, блищати
л о т б к и — канали на водяному млині; греблі, якими тече вода
Л я х и с т а н — Польща

- ма́гма — гаряча розплавлена маса в глибині земної кори
- мажо́р — бадьорий, радісний музичний акорд, звучання; *перен.*: бадьорий настрої
- мажо́рний рефре́н — бадьорий приспів
- Маза́па — гетьман Іван Мазепа
- Маку́х (Василь) — на знак протесту проти російської окупації України спалив себе на Хрещатику в Києві 7 листопада 1968 р.
- ма́нджа́ти — йти, прямувати
- ма́неж — арена цирку
- ма́на́рда — приміщення на горіщі з похилею стелею або стіною
- ма́рево — витвір уяви, видіння
- ма́ри — ноші для перенесення мерців
- ма́слак — кістка
- ма́теріялі́зува́ти — уречевлювати, здійснити
- ме́рзоба́ — замерзлий ґрунт, земля
- ме́грень — рід болю голови
- Мі́гуель Сервантес, автор роману Дон Кіхот
- мі́ль — невеликий метелик, гусінь якого є шкідником рослин
- міно́р — сумні, журливі музичні акорди; сумний настрої
- міра́ж — привид, уявління
- мі́ф — міт, фантастичне оповідання
- мо́зі́ль — мозоля, затвердла шкіра на руках чи ногах
- мо́лоді́к — місяць у вигляді серпа
- мо́лох — символ жорстокої сили, що вимагає жертв
- мо́рок — темрява, темнота; *перен.*: сум, безнадійність
- мо́шна́ — мошонка, калитка, гаманець
- мрякоба́сся — дика, диявольська безпросвітність, безправність
- му́за — творче натхнення; мітична богиня мистецтва
- на́ймо́ц! (*поль.*) — допоможіть!, рятуйте!
- на́бре́скну́ти — стати набряклим, опухлим
- на́дима́тися — надуватися
- на́дри — глибини землі
- на́жда́чний па́пір — папір, покритий порошком з твердого мінералу наждаку, для шліфування скла і металів
- на́жлу́кта́ти́ся — напиться доп'яна
- На́лива́йко (Северин) — керівник козацького проти-польського повстання 1594-96, страчений поляками у Варшаві
- на́па́лм — спеціальна суміш, яку використовують у запально-вальних авіабомбах, ракетах
- на́руба́й — навиворіт
- на́су́рмле́ний — насуплений
- на́хра́п — нахабство, насильство
- неа́ндерта́лець — давня

людина, жила в епоху середнього палеоліту
Не живий — один із провідників селянського повстання 1768 р., т. зв. Коліївщини
нектар — солодка рідина, яку виділяють квіти рослин
неопалима купина — у біблій: терновий кущ, який горить і не згорає; ікона Богородиці, яка рятує від пожежі
неприкаяний — безпритульний, який не знаходить собі місця
неситий — жадібний, ненажерливий, захланний
нетри — зарослі кущами, труднопрохідні місця
ніцй — негідний, підлий, ганебний
ніздрі — отвори в носі людини чи тварини
німб — атмосфера слави, пошани, успіхів
німувати — мовчати
Норильськ — місто в Сибіру, біля якого розположені невольничі концтабори
ноти — ноти (муз.)
опробі! — рятуйте!
обрік — посічена солома з вівсом (для коней); обіцянка, клятва, моральне зобов'язання
Оврул — ім'я слуги княгині Ярославни
одесную — праворуч
Олівний горб — город в

Єрусалимі, де молився і був арештований Христос
оргія — бучний, нестримний бенкет
оробл — яскраве біле сяйво, яке оточує що-небудь
осина! — осика; форма заклинання
оскал — розкритий рот, вищир
Палій (Семен) — козацький полковник у Хвастові, який через трагічне непорозуміння з гетьманом І. Мазепою був засланий Москвою на Сибір
палсад — старовинна оборонна споруда, частокіл
парус — вітрило
пастущина — іменник від дієслова пасти (худобу)
пекзпек! — вираз досади незадоволення або закляття
пенати — рідний дім
передвін — звуки від ударів металевих предметів чи дзвінків
переднівок — час перед новим урожаєм (часто голодний)
перекотибіле — трав'яниста степова рослина
Перун — мітичний бог дощу, блискавки і грому
Петраканчук — нагайка московського царя Петра І
п'єдестал — постамент; високе становище
пігмей — малої росту людина, карлик; *перен.*: нікчемна людина

- п і д і б м — раннє вставання;
підняття в похід
- п л а х а — дерев'яна колода або
поміст, на яких страчували за-
суджених
- п о в е н и т и с я — наповнятися
- п о в е р ж е н и й — звалений
- п о ж и т т е в е з а с л а н н я
— безповоротне заслання
- п о ж у х н у т и — утратити
блиск, потьм'яніти
- п о з о р и щ е — видовище,
ганьба
- п о б л о з — неотруйна змія роди-
ни вужів
- п о л я р и з у в а т и с я — діли-
тися на дві суспільно протиле-
жні сили, напрямки
- п о м и н а т и — манити, запро-
шувати
- П о р т а — назва колишньої ту-
рецької імперії
- п о ш к а н д и б а т и — піти,
налягаючи на (хвору) ногу
- п о ш п у р и т и — кинути з роз-
маху
- п р а в ц ю в а т и — іти, пряму-
вати
- п р а щ а — стародавня ручна
зброя для метання каменя
- п р и к л а д — дерев'яна розши-
рена частина ложа рушниці
- п р и м а р н а — нереальна, уяв-
на
- п р и т о р о ч е н и й — прив'я-
заний
- п р и ч а щ е н и й — заприча-
щений
- п р о б і ! — уживається як во-
лання про допомогу, поряту-
нок
- п р о г л о т і т и с ь — пропха-
тись
- п р о ж о б г о м — стрімголов;
відразу
- П р о м е т е й — у грецькій мі-
тології — титан, що викрав з
неба огонь для людей, за що
Зевс прикував його до скелі;
символ безстрашного людсь-
кого духу
- п р о м і м р и т и — тихо, неви-
разно мовити
- п р я — боротьба, борня, змаган-
ня
- п у л ь к а т и й — опуклий
- п у р п у р — стародавня дорога
тканина темно-червоного ко-
льору
- П у т і в л ь — гóрод, в якому
перебувала княгиня Ярослав
на під час битви кн. Ігоря на
Каялі 1185 року
- р и г н у т и — викидати (слова)
- р и к у н — голосник
- р о г а ч — довгий дерев'яний
держак, або палиця з розвил-
кою на кінці
- р о з в е р з т и с я — широко
розкриватися
- р о з г у л — нестримний вияв
чого-небудь, гульба

ро з з б р о ї т и с я — *тут*: від-
ректись своїх поглядів, покая-
тись

ро з п е р е з а т и с я — ставати
нестриманим, свавільним

ро з'я т р е н а г о л о в н я —
подразнена, розпалена голов-
ня

ро к о в а н и й — неминучий
(про долю), фатальний

Ро с і н а н т а — коняка, якою
виїхав у подорож Дон Кіхот

Р у б і к о н — річка в Італії, яку
після вагання перейшов Це-
зар; *звідси*: перейти Рубікон —
зробити рішучий крок

с а в а н — покрив

С а в а б ф — одна з біблійних
назов Бога

С а м і й л о в и ч (Іван) — геть-
ман Лівобережної України
(1672-1687)

с а н д ж а к (*тур.*) — прапор,
прапорносець; сторож

С а н ч о П а н с а — зброєно-
сець Дон Кіхота в романі Сер-
вантеса

с а т р а п — деспотичний прави-
тель, тиран

с в и н е ц ь — рід металу; куля

с в о л о т а — підла людина,
мерзотник

с в о б р а (*рос.*) — зграя (собак)

с е к с о т (*рос.*) — секретний
співробітник, донощик

с и л у е т — контури, обриси
кого-, чого-небудь

С і з і ф — мітичний грецький
цар, що за гріхи двигав камінь

на круту гору, який постійно
скочувався вниз; Сізіфова пра-
ця — марна праця

С і р к о (Іван) — кошовий ота-
ман Залорізької Січі, відомий
зі своїх походів на кримських
татар; помер 1680 р.

с к а з — високий ступінь роздра-
тування; несамовитість

с к о ї т и с ь — статись

с к о р б і т и — тужити

с к р и ж а л і — старовинні релі-
гійні написи на дошках чи пли-
тах

с к р у х а — тяжкий, гнітючий
настрій

с л о в о б л у д и — пустомель-
ці; ошустити, обманці

с м е р ч — повітряний нищівний
вихор

С о л о н и ц я — річка біля Лу-
бен, Україна, над якою в 1596
р. відбувся бій між москалями
й українцями під проводом На-
ливайка

с п о д о б е н (*арх.*) — вартий

с т а в а т и (стати) — на прою —
ставати до бою, змагу

с т а н с и — чотирирядкові стро-
фи ліричного вірша

с т и л е т — невеликий кинджал
(ніж) з гострим клинком

с т о с — стіс (дерева)

С т р и б о г — мітичний бог вій-
ни

с т р у п і ш і т и — трухлявіти

с у д о р о г и — корчі (м'язів);
горе, біда

с у е т а — марнота, безвартісна
річ

- С у л е й м á н — турецький султан, який стратив кн. Байду-Вишневецького
- с х и з м á т (згірдливе) — православний
- т а в р ó — знак чогось принизливого, поганого
- Т а й ш é т — місто в Сибіру, біля якого розташовані концтабори
- т в а н ь — болото, грязь, bagno
- т е н é т а — сітка, павутина
- т е р з á т и — мучити, примушувати страждати
- т л і н — те, що тліє, розкладається; прах
- т ó г а — чоловічий верхній одяг у стародавніх римлян
- т о р г ó в и ц я — базар; місце, де відбувається торгівля
- Т о р к в е м á д а — великий еспанський інквізитор XV ст.; символ жорстокого фанатика
- т р а в м о к в а н и й — пошкоджений (на тілі)
- т р а т у в á т и — топтати, витоптувати
- т р á у р н и й — сумний, скорботний, похоронний
- т р é н о с — оплакування, плач, голосіння
- т р е п е т á т и — тремтіти
- т р і з н а — поминки
- т р і я д а — трійця, троє (чогось, когось)
- у п і р — вампір, кровопивця
- ф а р с — комедія, грубий жарт, блазенська витівка
- ф е л ю к а — феллога, невелике вітрильне судно
- х і ж і т и — уподібнюватися до хижака, ставати хижим
- х л и с т — ремінний батіг, прут
- х о в á н е ц ь — тут: домовик, чорт
- ц á р и н а — вигін, околиця край села
- ц é р б е р — у старогрецькій мітології — триголовий злий пес, який охороняє вхід у підземне царство
- ц у р п á л о к — уламок, обломок
- Ч á л и й С á в а — козацький сотник, який став по стороні поляків проти гайдамаків, за що був покараний смертю гайдамаками 1741 р.
- ч е к і с т с ь к и й — від ЧеКа, первісна назва сьогоденішнього КГБ
- ч ó р н и й в ó р о н — машина для перевозу в'язнів
- ч ó р н е т і л о — тут: чорна, важка праця
- Ч у к ó т к а — місцевість у Сибіру, біля якої розташовані концтабори
- ш á ш і л ь — маленький жучок, що точить деревину
- Ш в á ч к а — один із провідників

- селянського повстання 1768 р., т. зв. Коліївщини
- шквал — раптова поява, сильне виявлення (чогось)
- шпага — холодна зброя з прямим вузьким і довгим клинком
- штиль — *тут*: відсутність вітру (на морі); безвітря
- Юда — апостол, який зрадив Христа; символ зради, запроданства
- юрма — натовп, юрба
- яничари — вояки турецької піхоти, складеної з військово-полонених, або християн, обрнених у мусульманство
- Ярило — поганський божок, що збуджує до життя весняну природу
- Ярослава (княгиня) — дружина князя Ігоря Святославича, що про неї згадується у «Слові о полку Ігореві»
- ярус — один з горизонтальних рядів чогонебудь, поверх
- ясири — бранці, полонені, що їх захоплювали турки і татари
- ягаган — старовинна холодна зброя з увігнутим, кривим лезом
- ятриги — світити, горіти, палати
- ячати — жалібно кричати, квилити

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Адам, 50
- Байда, 96, 97
«Байда» (іст. роман), 124
Бандера (Степан), 112
Бережниця (село), 124
Белов Юрій, 120
Бог, 8, 11, 12, 23, 32, 62, 63, 65, 68,
88, 93, 104, 106, 110, 111, 112
Богослуження, 121
Богуслав (місто), 100
Богуславка Маруся, 98
Божа кара, 13
Божа Мати, 32
Божий світ, 51
Болехів (місто), 122
- Варшава, 101
Витвиці (село), 120
Витвицький Богдан, 122
Витвицький Володимир, 122
Витвицький Остап, 122
Віьмен В., 12
Вітчизна (Україна), 28, 63, 70, 72
Владимир (місто), 124
Володимирський Централ
(тюрма), 60, 120, 124
«Воля і Батьківщина» (журнал)
124
Воркута, 61
- Гамлет, 53
- Гідальго, 81
Голгота, 93
Голий Гнат, 108
Голиця (село), 61
«Голос Америки», 120
Горбовий Володимир, 48
Горинь Михайло, 12, 119
Господь (Бог), 13, 14, 15, 16, 17,
22, 28, 91, 107, 112
Гус Ян, 94, 95
Гусяк Одарка, 31
- Гінсбург, Алік, 120
Гонта (Іван), 107
- Джезказган, 61
Дзюба Іван, 56
Дидик Галина, 31
Дике поле, 14
Дюген, 51
Дніпропетровські дурдоми, 60
Долина (місто), 122
Долішний Іван, 123
Долішний Юрко, 123
Дон Кіхот, 54, 55, 81, 82
Дорогів (село), 122
Драч Іван, 116
Дульціня, 54, 55, 81
Дяків Михайло, 101
- Ева, 50
Европа, 55

- Єнісей (ріка), 77
 Журавно (село), 29
 Залізник (Максим), 107
 «Записки Наукового Т-ва ім.
 Шевченка», 123
 Зарицька Катерина, 31, 98
 Инта (місцевість), 61
 Іртиш (ріка), 37
 Ісус (Христос), 115
 Казахстан, 22
 Калуш (місто), 122
 Кальнишевський (Петро), 110
 Кандиба Іван, 113, 120
 Караванський Святослав, 6, 8,
 120
 Караганда (місто), 123
 Каргопольлаг, 23
 Карпати, 14, 36, 40, 71, 72, 77, 122
 Картер Джімі (президент), 125
 Каяла (ріка), 29
 Квецько Дмитро, 73
 Київ, 113
 Княгиня Ярославна, 29
 Колима (місцевість), 61
 Констанца (місто), 95
 Кос Василь, 122
 Коцюбинський Ю., 8
 Красівська (Стефа — Дружина),
 34, 37, 40, 42, 44
 Красівська Марія, 122
 Красівська (Мати), 28
 Красівський (Батько), 22
 Красівський Зіновій, 5, 6, 7, 8,
 120, 125
 Красівський Евстахій, 112, 121,
 122
 Красівський Мирослав, 122
 Красівський Ярослав, 122
 Крим, 103
 Крушельницький А., 8
 Кудибин Микола, 123
 Кузнецов Едік, 120
 Лазаренко (ректор), 123
 Лесів Ярослав, 54, 120
 «Литаври» (поезії), 124
 Лук'яненко Левко, 50, 120
 Лунц (професор), 120
 Луцик Михайло, 120
 Ляхистан, 96
 Львів, 121, 123, 124
 Львівська бібліотека, 123
 Львівська політехніка, 121, 123
 Львівська психлікарня, 124
 Львівський університет, 123
 Мазепа (Іван), 105, 106
 Масименко (бібліограф), 123
 Макух (Василь), 113
 Малоросія, 111
 Маруся Богуславка, 98
 Масютко Михайло, 120
 Месія, 56, 92
 «Месія» (вірш), 125
 «Месник» (збірка віршів), 124
 Мігуель, 55
 Москва, 106
 Московщина, 44
 Наливайко, 101
 «На сполох» (поезії), 124
 «Невольницькі плачі», 5, 6, 119,
 120, 124
 Неживий, 107
 Норильськ (місто), 61
 Оврул, 29

- Огурцов Ігор, 120
Оливний город, 92
Оліфант, 48, 49
Організація Українських
    Націоналістів, 122
- Павличко Дмитро, 117
Палій (Семен), 105, 106
Панбіг (Бог), 111
Пастернак Б., 53
Перун, 72
Петрів град (Петроград), 15
Петро (цар), 105
Підкарпаття, 122
Погар (село), 61
Порта, 96
Прометей, 50, 75
«Просвіта», 121
Путівль (місто), 29
- Радигін Толік, 120
Рим, 94
Ронкін Валерій, 120
Росінант, 48, 49, 54
Рубікон, 58
- Саваоф, 112
Самійлович (Іван), 105
Санчо Панза, 54
Сербського інститут, 124
Сибір, 48
Сичовські дурдоми, 60
Сірко (Іван), 103
Сіроманець, 80
Сізіф, 50
Скрипник М., 8
Смоленськ (місто), 124
Снежневський (академік), 120
Солониця, 101
- Сорока Михайло, 110
Стефа (Красівська), 42, 44
Стрибог, 72
Сулейман, 96
Султан, 97
- Тайшет (місто), 61
«Тактика УНФ», 124
Татарщина, 103
Тереля Йосип, 60, 120
Торквемада, 117
«Тріюмф Сатани» (поема), 120,
    124
- Україна, 12, 13, 74, 77, 78, 79, 96,
    98, 99, 100, 106, 109, 110, 111,
    123, 124
Українська гельсінська група,
    125
«Український Національний
    Фронт» (УНФ), 124
Умань, 107
- Хрест, 96
Хрещатик, 113
Христос, 87, 91, 99
- Чалий Сава, 108
Чукотка (місцевість), 61
- Швачка, 107
Шевченко (Тарас), 7
- Юда, 92, 108, 115
- Ярило, 72
Ярослав (Красівський), 122
Ярославна (княгиня), 29

З М І С Т

Від Видавництва	5
Передмова — <i>Святослав Караванський</i>	7
Епіграф	9
Молитва	11
Тренос України	12
Моя тріяда	
1. Двобій	19
2. Двобій	19
3. В'язниця	20
Мій човен	21
Карагач	22
Каргопольлаг	23
Журавлі	24
Домовина	25
Марево	26
За бар'єром	27
Мій біль	28
Моя княгинє Ярославно!	29
Літа — <i>Катерині Зарицькій, Галині Дидик,</i> <i>Одарці Гусяк</i>	31
Благословенна	32
Лист	33
Дружино люба	34
Мій хлопче	35
Помани	36
На Новий рік дружині	37
Можливо	38
Чого?	39
Прилинь, кохана!	40
Витай, мій смутку!	41

Стефі, дружині	42
Тюремне побачення	43
Сокровенне — <i>(Стефі, дружині бувшій)</i>	44
Скорбота	45
Монолог	46
Чайка	47
Багряні сумерки <i>(Поема) — Володимирові</i> <i>Горбовому</i>	48
Людство — <i>Левкові Лук'яненкові</i>	50
Камо грядеші?	52
Гамлет <i>(за Б. Пастернаком)</i>	53
Дон Кіхот — <i>Ярославові Лесіву</i>	54
Притча — <i>Іванові Дзюбі</i>	56
Пересторога	57
Фінал	58
Велика трагедія — <i>Йосипові Терелі</i>	60
Повернення	61
Промінь	63
Гірчичне зерня	64
Борзописцям	66
Спадок	68
Облава	69
Перехресні думки	70
Діброва	71
Повстанець упав	72
Неопалима купина — <i>Квецькові Дмитрові</i>	73
Тюремні міражі	75
Сум	77
Думи	78
Сіроманець	80
Дульцінея	81
Прокляття	83
Перший політ орла	84
Благословення	85
Роздуми	86
Глас вопіючий	87

Сліпці	88
Блудний син — <i>Притча</i>	89
Зняття з хреста	91
Месія	92
Ян Гус	94
Байда	96
Маруся Богуславка — <i>Катерині Зарицькій</i>	98
Наливайко — <i>Михайлові Дякові</i>	101
Сірко	103
Мазепа (<i>Сон</i>)	105
Гонта	107
Сава Чалий	108
Кальнишевський — <i>Михайлові Сороці</i>	110
Бандера — <i>Братові Евстахю</i>	112
Макух — <i>Іванові Кандибі</i>	113
Юда	115
Іванові Драчові	116
Дмитрові Павличкові	117
До читача — <i>З. Красівський</i>	119
Пояснення маловідомих слів	127
Іменний покажчик	139

В 1967 році поновно арештований разом з групою товаришів за участь в УНФ і засуджений на 17 років ув'язнення, таборів і заслання. За збірку віршів «Невольницькі плачі» і поему «Тріумф Сатани», що їх Красівський написав у Владимирській в'язниці, його відсилають в 1972 році, на підставі судово-психіатричної експертизи й постанови, до спеціальної психіатричної лікарні найперше в Смоленську, а відтак у Львові і Бережниці, де перебуває аж до його звільнення в липні 1978 року.

12 березня 1980 року він знову арештований і без суду засланий на Сибір для відбуття решти засуду з 1967 року на 5 років і 8 місяців, де й перебуває до сьогодні.